MINISTERUL EDUCAȚIEI CULTURII ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT

Cu titlu de manuscris
CZU: 340.11/.12 (043)

CIOBANU RODICA

METODOLOGIA INTERDISCIPLINARĂ ÎN RECONSTRUCȚIA PARADIGMATICĂ A DREPTULUI

Specialitatea 551.01 – Teoria generală a dreptului

Rezumatul tezei de doctor habilitat

CHIȘINĂU, 2021

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Drept Public, Facultatea de Drept, USM

Consiliul Științific Specializat a fost aprobat prin Decizia Consiliului de Conducere al ANACEC nr. 1 din 27 aprilie 2021, în următoarea componență**.**

Componența Consiliului Științific Specializat**:**

1. **ARAMA Elena, *președinte CȘS*,** doctor habilitat, profesor universitar
2. **NEGRU Boris, *secretar CȘS,*** doctor în drept, conferențiar universitar
3. **NEGRU Andrei,** doctor habilitat, profesor universitar
4. **BALTAG Dumitru,** doctor habilitat, profesor universitar
5. **HUMA Ioan,** doctor în drept, profesor universitar

Referenți oficiali:

1. **CRAIOVAN Ion,** doctor în drept, profesor universitar
2. **GRECU Raisa,** doctor habilitat, conferențiar universitar
3. **SMOCHINA Andrei,** doctor habilitat, profesor universitar

Consultant științific:
AVORNIC Gheorghe, doctor habilitat în drept, profesor universitar

Susţinerea tezei va avea loc la 04.06.2021, ora 11.00, în şedinţa Consiliului ştiinţific specializat DH 551.01 din cadrul USM (mun. Chişinău, MD-2012, str. M. Kogălniceanu, 67, Bloc 2, et. 1, Sala 119).

Teza de doctor habilitat şi rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Naţională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală USM şi la pagina web a ANACEC (http://www.cnaa.md/theses/)

Autoreferatul a fost expediat la data de 30.04.2021

Secretar ştiinţific
al Consiliului ştiinţific specializat **NEGRU Boris**, dr., conf. univ.

Consultant ştiinţific **AVORNIC Gheorghe**, dr. hab., prof. univ.

Autor: **CIOBANU Rodica,** dr. conf.univ.

© CIOBANU Rodica, 2021

REPERE CONCEPTUALE ALE TEZEI

Actualitatea şi importanţa problemei abordate. Globalizarea, mondializarea, tehnologia, cunoașterea au orientat societăţile umane, statele, persoanele, instituțiile etc. în direcția reevaluării realităților sociale, politice și juridice, a reformării și ajustării la standarde democratice, precum și a revizuirii formulelor în care omul-cetățean se realizează ca personalitate în condițiile statului de drept. În atare condiții de creștere a gradului de dependență la nivel mondial, sistemele de drept național au fost puse în fața mai multor provocări, cărora urmau să facă față: să se înscrie în standardele dreptului internațional, implementând bune practici în sistemul juridic național, să țină pasul cu dinamica realităților sociale, să fie eficient și să răspundă intereselor statului și cetățeanului, să fie consecvent și coerent în practică, să-și dovedească eficiența și să facă față unei lumi în schimbare, conflictelor și crizelor umanitare. În acest context, dreptul trebuie să răspundă provocărilor la care este expusă întreaga societate. Practic, fiecare zi a devenit o nouă provocare pentru orice persoană în parte, pentru persoana plasată în diverse raporturi sociale, dar și pentru sistemul de drept și societate.

Încadrată în acest circuit universal, complex și multivalent, Republica Moldova, în traseul parcurs de la Independență încoace, rămâne a fi o țară care încă se află în căutarea propriei sale identități, în care practicile juridice, mecanismele democrației, principiile statului de drept rămân a fi insuficient dezvoltate și valorificate, dar în plină evoluție, transformare și schimbare, o realitate socială în care dreptul nu a încetat a fi supus criticilor, controverselor din perspectiva reprezentanților puterii de stat, a cetățenilor, a instituțiilor media. Fiindu-i aduse din ce în ce mai multe acuzaţii, critici asupra modului în care acesta funcţionează la nivel social, dreptul urmează să-şi demonstreze importanţa şi utilitatea nu doar prin încercări de ajustare la necesităţile sociale, nu doar prin reforme la nivel de instituţii de drept, dar şi la nivel conceptual ştiinţific. Pe fundalul multitudinii problemelor și relațiilor complexe dintre acestea, dreptul este contestat din perspectivă dublă: teoretică și aplicativă. În acest context, înaintarea și fundamentarea unor soluţii în direcţia creşterii nivelului de eficienţă a dreptului –, pornind, pe de o parte, de la cadrul social concret al Republicii Moldova, iar pe de altă parte, de la cadrul teoretic, doctrinar, care ne oferă suport ştiinţific, – este un exerciţiu intelectual și un efort de depășire a propriei lui identități.

Dreptul, bazându-se, incontestabil, pe valori ce depășesc domeniul tehnicii juridice, și perceput ca un ansamblu de reguli de organizare a vieții în societate, a căror respectare este garantată de puterea publică, nu este un scop în sine, ci un sistem rațional de mecanisme de organizare a societății și de reglementare a relațiilor sociale, ceea ce face ca aria conceptuală și aplicativă să se extindă, dar și să determine noi formule de interacțiune și dependențe interne și externe. În același timp, sursele formale ale dreptului (constituție, legi, tratate, cutume etc.), nu pot fi tratate în formule izolate, dispersate, incomplete și contradictorii. Astfel, fiind perceput într-o formulă sistemică, coerentă și completă, dreptul, prin intermediul analizei teoretico-metodologice, determină stabilirea coordonatelor raționale, orientate spre obținerea unității acestui sistem, punând accentul pe practici juridice existente, pe rezultate ale cercetărilor

științifice, realizate în cadrul științelor juridice ramurale, dar și pe aria extinsă a contextului social în care experiențele de cercetare juridică au fost implementate, dezvăluind dimensiunile unei științe juridice reînnoite, ce răspunde standardelor de actualitate. Această activitate, în fond obișnuită pentru știința dreptului, face uz de tehnici, instrumente, procedee, metode specifice, pentru a ajunge la un grad eficient de sistematizare, dar, în plus, conceperea, înțelegerea, exprimarea și aplicarea dreptului solicită o logică mai mult sau mai puțin stabilă a conceptelor, categoriilor și clasificărilor, a căror finalitate este claritatea și aplicarea practică a totalității de norme, ce nu pot fi realizate în afara unor metodologii ale complexității.

În contextul complexității, interdependenței, eterogenității relațiilor și criticilor privind eficiența și utilitatea dreptului, se inițiază reconceptualizarea dimensiunii teoretice a dreptului prin fortificarea arsenalului metodologic, în calitate de etapă primară în vederea depășirii crizei dreptului, cu accent prioritar pe identificarea reperelor inițierii demersului de depășire a crizei științei juridice. Prin intermediul acesteia se urmărește creșterea conexiunii dintre știință și practică, în ideea unei valorificări, în cadrul instituțional, a studiilor multilaterale și interdisciplinare, policentrice, astfel încât să răspundă necesităților de actualitate ale sistemului de drept național, dar și să se înscrie în tendințele existente la nivel internațional, dovedindu-și eficiența din punct de vedere doctrinar.

Luând în considerare experiențele practice controversate cu referire la aplicarea neuniformă a legislației, dezbaterile asupra prioritizării practicii în raport cu teoria, asupra tendinței dreptului de a se înstrăina de cetățean ș.a. și de a fi politizat, dar și a unor fundamente hermeneutice incerte, ce optează pentru libertatea interpretului, trasăm, în linii mari, unele direcții prioritare de valorificare tematică, în condițiile studiilor teoretice generalizate și integrate, marcate de un dublu avantaj al problematizării interdisciplinarității pe teren juridic: 1) reactualizarea fundamentelor teoriei generale a dreptului pe dimensiunea eficienței teoretico-metodologice pentru științele ramurale; 2) depășirea delimitărilor teoretice prin explicitarea tranzițiilor conceptual-normative în avantajul praxisului.

Dezvoltarea relațiilor sociale în societatea cunoașterii, plasate în afara instituțiilor de drept, implică reconceptualizarea dreptului prin raportare la spațiul public în formula actuală de înțelegere, care oferă noi oportunități de dezvoltare masivă și de emancipare a dreptului, pornind de la recunoașterea faptului că în prezent are loc transferul de la privat spre public și de la public spre privat, iar sfera publică devine un mediu al confruntărilor, dezbaterilor, dezacordurilor dintre persoane și instituții, care oferă noi oportunități de exprimare și de implicare civică și politică pentru cetățeni. În consecință, mediul în care se practică dreptul oferă o diversitate de posibilități de manifestare a persoanei (raționale și responsabile) în relațiile sale cu statul și dreptul, prin suprapuneri dintre public și privat, ceea ce impune o reconstrucție a arealului său științific, pornind de la circumscrierea naturii juridice a persoanei și a relațiilor sociale în care aceasta este încadrată prin intermediul dependențelor și conexiunilor interdisciplinare. Or, aceste raporturi, tratate de o manieră unilaterală, împiedică substanțial dezvoltarea științei juridice integrate și a unei viziuni juridice obiective asupra realității.

În linii mari, tendința de a contesta valoarea științifică a dreptului și utilitatea lui practică a fost justificată în contextul implementării unor reforme la nivel național, al pierderii autonomiei dreptului și închiderii în propriul său domeniu. Însă știința dreptului nu poate fi o știință în sine și pentru sine, ea este o știință a persoanei cu dublă ipostază (individualitate și socialitate), o arie de siguranță personală și socială, un spațiu al deschiderii față de social-pragmatic, în care se realizează întoarcerea la drept, nu ca un simplu fenomen, ci în calitate de modalitate de revenire la dialogul dintre drept și societate. Raportat la acest dialog și înțeles ca totalitate de proceduri, norme, instituții etc., dreptul reprezintă însăși natura relațiilor social-statale, fapt ce trimite la extinderea modalităților de abordare a lui.

Profilată, dar și recunoscută de teoreticieni ai dreptului, criza științei juridice, determinată atât de factori de natură internă, cât și de cei de natură externă, este atribuită îndeosebi crizei metodologice a dreptului, care nu a reușit să evolueze, să implementeze standarde de științificitate, principii metodologice și metode, instrumente și mecanisme de apropiere a teoriei de practică pe filiera interdependenței dintre metodologia general-științifică, cea juridică fundamentală și cea aplicativă, care să răspundă cerințelor societății bazate pe cunoaștere, precum și să se impună la nivel de factori de decizie, pentru a fi valorificată în beneficiul practicii juridice.

Recunoscută, starea de criză a dreptului în contextul social actual a avut repercusiuni negative nu doar la nivel de percepție, eficiență și realizare, dar a marcat și cercetarea științifică instituționalizată. După ce însă dreptul în această formulă a fost raportat la condițiile convenției de la Lisabona (1997), care a înaintat conceptul unei Europe a cunoașterii, dar și în rezultatul aderării Republicii Moldova la procesul de la Bologna, au fost puse bazele intensificării cooperării și competiției, ale creșterii investiției în sistemul universitar și de cercetare științifică, ale anticipării schimbărilor, încurajării inovării etc. În rezultat, au fost operate modificări esențiale în formula tradițională de realizare a cercetării științifice naționale, fapt care pune problema poziționării științei juridice în tabloul general științific, a dezvoltării și aprofundării interacțiunii între educație, cercetare și inovare, problema definirii măsurilor necesare în vederea sporirii capacității de cercetare și a unui impact pozitiv în soluționarea problemelor practicii cotidiene, încadrate în tendința de europenizare a Republicii Moldova. Astfel, este imperioasă interacțiunea și valorificarea rezultatelor cercetării în direcția stimulării, dezvoltării și creșterii gradului de eficiență a dreptului, dar și necesitatea constituirii unor tradiții de cercetare juridică instituționalizată, care ar fi orientate spre creșterea vizibilității și competitivității pe plan național, regional și – de ce nu? – european.

În acest context al schimbărilor, tranzițiilor, dinamicii proceselor sociale, reconceptualizarea dreptului se impune a fi realizată în temeiul interacțiunilor și al tendințelor majore ale societății cunoașterii din perspectiva unei viziuni a dreptului integrat, prin aplicarea unor instrumente metodologice variate și adecvate, capabile a oferi generalizări, obiectivări și aprecieri justificate. Astfel, identificăm arealul problematic al teoriei generale a dreptului ca pe unul favorabil asimilării dependențelor și interacțiunilor, precum și fortificării dimensiunii sale metodologice prin adaptarea și dezvoltarea interdisciplinarității, în vederea fundamentării statutului său epistemic, în

special datorită prezenței, în preocupările sale tematice majore, a sistemului complex al interdependențelor și interrelaționărilor dintre *persoană – stat – drept*, dintre teorie și practică, dintre tradițional și inovațional, dintre local și global. În acest sens, cadrul disciplinar al teoriei generale a dreptului se prezintă ca unul benefic aprecierilor, evaluărilor și interpretărilor naturii interacțiunilor interne și dependențelor exterioare.

Anume metodologia interdisciplinară, concepută ca o congruență, o ordine raționalizată de instrumente și mijloace în vederea atingerii unui scop, pentru a ajunge la un rezultat determinat, prin înțelegerea caracterului integru al socialului în care se întâlnesc persoana, statul și dreptul, impune viziunea caracterului integru al dreptului, fapt ce alimentează înțelegerea importanței perspectivei interdisciplinare, încadrate în proiectul de reconceptualizare a paradigmei sale științifice, orientată spre depășirea crizei și în vederea soluționării multitudinii problemelor înaintate de societate profesioniștilor dreptului. În temeiul valorificării cadrului teoretic al dreptului din perspectiva metodologiei interdisciplinare, realizăm configurarea reperelor unei platforme comune, pentru apropierea științei juridice de practica dreptului, pentru creșterea eficienței acesteia.

Dat fiind caracterul complex, sistemic, inter- și multidisciplinar al studiului modalităților de reconceptualizare a paradigmei științifice a dreptului prin fortificarea dimensiunii sale metodologice, precum și datorită necesității realizării unei reconfigurări a teoriei generale a dreptului în condițiile societății cunoașterii și racordării științei juridice naționale la standarde internaționale, observăm, în spațiul științific al RM, un interes sporit pentru identificarea mecanismelor de creștere a gradului de apropire a teoriei de practică, de implementare a bunelor practici și experiențelor acumulate, în vederea fortificării statutului său epistemic și a eficienței practice. Printre cele mai valoroase și apreciate studii sunt cele ale autorilor Gh. Avornic [7], [8], [9], D. Baltag [10], A. Smochină [87], B. Negru [67], A. Negru [66], N. Popa [71], Gh. Mihai [63], R. Motica [64], I. Craiovan [33], dar și lucrări de analiză retrospectiv-prospectivă, precum cele ale doctorului habilitat R. Grecu [45], ale profesorului E. Aramă [1], [3], ale cercetătorului științific D. Grama [44] ș.a. Datorită caracterului interdisciplinar al conținutului cercetării, dar și modului în care se întâlnește, în cadrul teoriei generale a dreptului, persoana, statul și dreptul, inevitabile și de o valoare argumentativă incontestabilă pentru cadrul de referință al metodologiei interdisciplinare sunt studiile cercetătorilor din domeniul dreptului constituțional, în special menționăm lucrările academicianului I. Guceac [46], [47] ale profesorului A. Arseni [6]. Totodată, au fost valorificate și cercetări din cadrul strict epistemologic și metodologic, în vederea estimării gradului actual de statornicire a interdisciplinarității, în formula conștientizată a utilității practice, în știința juridică actuală. Odată cu acest exercițiu, evidențiem contribuții esențiale, aduse de autori precum J.-L. Begel [15], P. Delnoy [39], M. Manolescu [62], S. Popescu [72], I. Craiovan [34], [35], I. Huma [52], E. Aramă și R. Ciobanu [2] ș.a. în direcția fundamentării dimensiunii metodologice a teoriei generale a dreptului, dar și a dezvoltării unui cadru disciplinar individualizat în formula unei metodologii științifice juridice.

Pentru argumentarea actualității studiilor din cadrul teoretico-metodologic al dreptului, printr-un exercițiu retrospectiv de evaluare a legităților parcurse de știința dreptului, au fost relevante lucrări ce se înscriu în patrimoniul gândirii juridice, care au pus bazele doctrinare ale științei juridice europene și care au accentuat conexiunea dintre drept și sistemul social, dintre persoană și drept, dintre persoană-stat-drept. Astfel, selectiv (în dependență de prioritățile cercetării și gradul de reprezentativitate a opiniilor), s-a făcut referință la concepții ale personalităților gândirii juridice, precum Platon, Aristotel, T. D`Aquino, J. Bodin, J. J. Rousseau [60], [38], T. Hobbes [51], Ch. Montesquieu [65], I. Kant [56], [55], G. W. F. Hegel [50], G. del Vecchio [38], C. Stere [88], H. Kelsen [57], R. Dworkin [42] ș.a. În vederea realizării înțelegerii naturii proceselor cu influențe de impact asupra științei juridice, a fost necesară accederea la analizele de actualitate ale autorilor contemporani, care estimează diverse probleme ale democratizării, ale statului de drept în condițiile mondializării, ale securității și drepturilor omului, prin încadrarea în actualitate, dar și prin contribuții interdisciplinare, care oferă o abordare critică extinsă. În raport cu lucrările autorilor în cauză (J. Rawls [74], F. A. von Hayek [49], L. Boia [18], R. Aron [5], J. C. Isaac [54], P. Manent [61], J.-W. Lapierre [59], A. Supiot [89], A. Renaut [75], J. Commaille [21], Ph. Nemo [70] ș.a.), încadrați în centre de cercetare științifică și practicieni, identificăm sugestii, explicații și mecanisme, prin care ar trebui operate modificări în drept la nivel local, dar și în cercetarea juridică, pentru a depăși criza științei juridice, care este o treaptă primară pentru a accede la depășirea crizei dreptului în societatea actuală.

Cu toate că, prin trecerea succintă în revistă a reperelor cercetării, a fost determinat un areal vast de viziuni ale cercetătorilor, totuși este specificat caracterul segmentat și tangențial al temei cercetării de referință, care nu se regăsește tratată în formula în care s-a urmărit apropierea teoriei dreptului de practică prin intermediul implementării metodologiei interdisciplinare, astfel încât constatăm că analiza unei paradigme reconceptualizate a dreptului este, practic, nesemnificativă ori chiar inexistentă în literatura științifică autohtonă. Printre motivele acestei stări de lucruri se consideră faptul că domeniul metodologiei interdisciplinare vizează caracterul comlex și integrat al dreptului, încadrat în condițiile actuale, care solicită o abordare multilaterală, multivalentă și argumentată, prin contribuția mai multor arii disciplinare. Amplificarea continuă a conflictelor, crizelor, conexiunilor dintre domenii și dintre persoane – la nivel local și global, dintre state – la nivel mondial, demonstrează importanța și necesitatea stringentă a inițierii unor studii ştiinţifice pe filiera interdisciplinară, în vederea identificării căilor ce ar facilita reconceptualizarea paradigmatică a dreptului, ar reduce discrepanța dintre teoria și practica juridică, diminuând criza științei juridice și contribuind la identificarea premiselor unui dialog constructiv dintre diferite ramuri ale dreptului și teoria dreptului, dintre dreptul public și cel privat, dintre diverse sisteme de drept.

Abordarea teoretică a unei reconceptualizări paradigmatice a dreptului debutează prin prezentarea și evaluarea modului în care acesta include realități deosebit de complexe, ale căror mecanisme de funcţionare nu pot fi realizate în afara concursului

unei abordări științifice convergente și generalizante, precum este cea specifică teoriei generale a dreptului.

Scopul tezei rezidă în reconceptualizarea statutului epistemic al dreptului, în condițiile standardelor actuale, printr-o perspectivă convergentă a teoriei și practicii juridice, în vederea determinării, modelării și fortificării fundamentelor metodologice interdisciplinare ale teoriei generale a dreptului, care ar contribui la identificarea modalităților ce înlesnesc depășirea crizei științei dreptului. Pentru realizarea scopului în cauză, au fost formulate următoarele **obiective**:

- Fundamentarea teoretico-metodologică a interdisciplinarității dreptului în contextul tabloului științific contemporan;
- Demonstrarea necesităţii teoretico-practice a reconstrucției paradigmatice a dreptului, prin adoptarea metodologiei interdisciplinare în cadrul preocupărilor teoriei generale a dreptului;
- Conceptualizarea priorităților de realizare a cercetărilor științifice juridice naționale instituționale;
- Evaluarea cadrului național de reglementare a cercetării științifice raportat la standardele epistemice actuale;
- Investigarea caracterului integru al dreptului prin determinarea dependențelor interdisciplinare și a gradului de compatibilizare a teoriei dreptului cu practica juridică;
- Configurarea naturii interdisciplinare, complexe și multivalente a teoriei generale a dreptului, în temeiul relației dintre *persoană-stat-drept*;
- Elaborarea modelului paradigmei reconceptualizate a dreptului, în temeiul adoptării metodologiei interdisciplinare;
- Identificarea dimensiunilor prioritare ale metodologiei interdisciplinare a dreptului;
- Formularea principiilor metodologice ale paradigmei interdisciplinare a dreptului.

Problemele principale de cercetare înaintate cu titlul de ipoteze de lucru sunt:

Discursul juridic al teoriei generale a dreptului, datorită globalizării, integrării și juridicizării nu doar a activităților instituționalizate, dar și a experienţelor cotidiene ale oamenilor obişnuiţi, realizează convergența dintre controversele practice înregistrate și standardele actuale de științificitate, relevă cadrul de apropiere și abordare din unghiul de vedere al câtorva materii: cel al teoriei generale a dreptului, cel al dreptului constituțional, cel al filosofiei dreptului și cel al teoriei și metodologiei general-științifice, pentru a determina instrumente de depășire a crizei științei juridice.

În context național, problema crizei dreptului este legată de problemele sistemului social-statal, aflat în tranziție, de tendința de democratizare, de contradicțiile dintre teoria și practica juridică, de criza științei juridice. Raportat la acest fapt, fortificarea dimensiunii teoretico-metodologice a teoriei generale a dreptului reprezintă un exercițiu prioritar, orientat spre identificarea și adoptarea pe teren juridic a instrumentelor, mecanismelor, tehnicilor, metodelor de cercetare și eficientizare a dreptului, precum și de reconceptualizare a realităților juridice din perspectiva noilor standarde paradigmatice.

Odată cu extinderea fără precedent a societății bazate pe cunoaștere, au fost înaintate noi cerințe și standarde, pe care dreptul, în calitate de domeniu științific, trebuie să le întrunească, dar și alte dimensiuni de dialog dintre științele juridice particulare, dintre cercetători, subiecte care se manifestă din ce în ce mai des ca probleme comune ale cercetătorului, ale societății și ale statului, impunând contribuții inter-, multi- și chiar transdisciplinare.

Metodologia cercetării științifice. Cercetarea realizată s-a axat pe valorificarea arsenalului metodologic al științei contemporane, reprezentând un domeniu de cunoaştere, care explică modalităţile de aplicare a organonului metodologic în cercetarea ştiinţifică juridică, pentru a cultiva cunoștințe noi în domeniu. Astfel, reieșind din faptul că însăși cercetarea reprezintă o fundamentare de natură teoretico-metodologică, prin care se urmărește dezvoltarea și configurarea reperelor metodologice interdisciplinare în știința juridică, s-a optat pentru înțelegerea ciclului metodologic de cercetare prin interacţiunea conceptelor *problemă – ipoteză – testare – argumentare*, asumând implementarea conţinutului fiecărei etape de cercetare ştiinţifică. Cercetările efectuate în baza lucrărilor publicate au reliefat aplicarea metodelor general-științifice, care oferă un amplu sistem de principii metodologice, utilizate în consens cu metode specifice, care au fost folosite la elaborarea obiectivelor cercetării și fundamentarea acesteia.

Așadar, investigațiile au fost realizate și prin aplicarea mai multor metode general-ştiinţifice, printre care menționăm: *metoda dialectică*, a cărei aplicare în realizarea cercetării a contribuit la configurarea statutului științific al dreptului în dinamică, prin prisma identității disciplinare și a integrării în cadrul tabloului științific contemporan – atât prin abordări pe orizontală (adică în context disciplinar și interdisciplinar), cât și pe verticală, prin identificarea diferitor nivele de organizare sistemic-structurală și de ierarhizare a dreptului; *metoda sinergetică*, care a determinat scoaterea în evidență a particularităților sistemului dreptului, a caracterului de autoreglementare și de menținere a ordinii sociale, contribuind la analiza acestuia prin prisma conexiunilor dintre elementele structurale și asigurând o explicare și o înțelegere mai profundă a caracterului integru al dreptului și al reperelor metodologice ale paradigmei dreptului, prin reflectarea tendințelor și perspectivelor depășirii crizei științei juridice contemporane; *metoda structural-funcţională,* care a asigurat coerența cercetării efectuate, oferind în rezultat o imagine de ansamblu asupra metodologiei interdisciplinare, a mecanismului de funcționare și a delimitărilor conceptuale dintre disciplinaritate, interdisciplinaritate, multidisciplinaritate și transdiscilinaritate; *metoda comparativă,* ce ne-a permis să supunem analizei subiectele abordate prin corelaţia general-particular, urmărind identificarea trăsăturilor comune și a diferențelor dintre abordarea disciplinară și cea interdisciplinară și elucidarea aspectelor specifice, identificarea repetabilității și diferenței în specificarea caracterului integru al dreptului în cadrul societății bazate pe cunoaștere și a relevanței reconceptualizării statutului științific al teoriei generale a dreptului; *metoda istorică,* utilizată pentru valorificarea și analiza celor mai relevante elaborări monografice, culegeri de materiale și articole, care se referă la tema abordată, fiind utilă pentru cunoașterea, explicarea și înțelegerea

problemelor cu care se confruntă știința juridică și a tendințelor de dezvoltare a acesteia. Tabloul investigațiilor realizate este definitivat prin *analiză* și *sinteză*, *inducție* și *deducție, interpretare* și *fenomenologie*, care au avut rolul de a pune în valoare problemele supuse cercetării și unele metodologii particulare de cercetare privind reconceptualizarea paradigmei dreptului prin intermediul metodologiei interdisciplinare.

În vederea asigurării caracterului aplicativ al lucrării prin analiza cantitativă și calitativă, s-a optat pentru implementarea *metodei studiul de caz,* atribuită cadrului particular disciplinar al teoriei generale a dreptului, pentru a dezvălui oportunitățile oferite de metodologia interdisciplinară, în condițiile studierii realităților complexe de manifestare a raportului dintre teoria și practica juridică, fapt care a ajutat la configurarea dimensiunilor și principiilor metodologice ale paradigmei reconceptualizate. Acest organon metodologic a facilitat desemnarea paradigmei interdisciplinare a dreptului și, deopotrivă, a contribuit la structurarea în compartimente a lucrării într-o formulă coerentă şi la aprofundarea și argumentarea cercetării, inclusiv la formularea concluziilor şi recomandărilor.

Noutatea ştiinţifică a tezei rezidă în: a) dezvoltarea unei direcții noi de cercetare în știința juridică – cea a paradigmei interdisciplinare; b) sistematizarea şi evaluarea cercetărilor efectuate în domeniu până la momentul actual, din perspectiva identificării reperelor doctrinare ale paradigmei științifice a dreptului, constituite în temeiul metodologiei interdisciplinare; c) identificarea unor noi dimensiuni de abordare a dreptului prin dezvoltarea dimensiunii sale metodologice; d) argumentarea rolului metodologiei interdisciplinare în reconfigurarea paradigmei științifice a dreptului și în depășirea crizei științei juridice; e) demonstrarea relevanței caracterului interdisciplinar al cercetărilor științifice și a naturii integre a dreptului în condițiile actuale ale mondializării, globalizării și tehnologizării; f) introducerea unor direcții noi de cercetare științifică juridică interdisciplinară; g) relevarea premiselor de natură teoretică și practică, ce fundamentează abordarea metodologică interdisciplinară pe terenul științei juridice; h) identificarea dimensiunilor și principiilor modelului paradigmatic al dreptului; i) demonstrarea utilităţii pragmatice a cercetării interdisciplinare pentru știința juridică reconceptualizată.

Rezultatele ştiinţifice principial noi în domeniul dreptului **ce contribuie la soluționarea unei probleme științifice** constau în fundamentarea reconceptualizării paradigmei științifice a dreptului, prin aplicarea metodologiei interdisciplinare din perspectiva convergenței dintre teoria și practica juridică, în condițiile spațiului public contemporan, ceea ce a contribuit la elucidarea caracterului complex al axei de configurare *persoană-stat-drept* și a determinat identificarea dimensiunilor și principiilor ce facilitează conștientizarea reconfigurării relațiilor dintre cadrul teoretic și aplicativ, în vederea identificării soluțiilor de eficientizare a dreptului și depășire a crizei științei juridice, prin fortificarea dimensiunii metodologice (generale, fundamentale și aplicative) a teoriei generale a dreptului.

Importanţa teoretică a lucrării constă în: 1) cercetarea schimbărilor suportate de știința juridică, prin raportare la practica existentă; 2) identificarea unui nou cadru

științific de analiză paradigmatică a dreptului; 3) abordarea integră a dreptului, prin concursul instrumentelor oferite de cercetarea interdisciplinară; 4) descrierea modului în care se configurează știința dreptului la nivel național, printr-o abordare reflexiv-prospectivă; 5) analiza diferitor forme de manifestare a dependenței dintre entități, domenii, elemente ale dreptului, ce accentuează relevanța metodologiei interdisciplinare; 6) abordarea dimensiunilor și principiilor paradigmei reconceptualizate a dreptului; 7) identificarea factorilor ce facilitează configurarea modelului metodologic al teoriei generale a dreptului, în calitate de soluție primară de depășire a crizei științei juridice; 8) demonstrarea relevanţei și avantajelor metodologiei interdisciplinare pentru dezvoltarea cadrului actual al științei juridice.

Valoarea aplicativă a lucrării. Domeniul dreptului, din antichitate până în prezent, rămâne a fi unul dintre cele ce au fost supuse mereu cercetărilor, profilându-se caracterul polivalent și complex al acestuia, dar și al criticilor. Mai mult decât atât, identificăm un interes sporit pentru caracterul aplicativ și gradul de eficiență a dreptului în condițiile relațiilor sociale actuale. Reieșind din acest aspect al utilității practice, care a fost considerat reperul prioritar al științei juridice, s-a optat pentru studii segmentate, înguste, în vederea delimitării cât mai accentuate a ariilor disciplinare, așa încât domenii cu tentă conceptualizantă să fie considerate inutile în condițiile pragmatismului contemporan. Spre deosebire de abordările anterioare, în conţinutul tezei s-a realizat un studiu care oferă un echilibru dintre cadrul conceptual, teoretic, metodologic și cel pragmatic, astfel încât să apropie teoria de practică, printr-o abordare extinsă a cercetărilor interdisciplinare și a reactualizării rolului important al cercetării științifice juridice. Studiul se caracterizează printr-un pronunțat caracter aplicativ, care se manifestă pe două dimensiuni: una vizează crearea unui suport metodologic solid pentru cercetarea științifică juridică și a unei platforme de dialog interdisciplinar; alta este centrată pe reconceptualizarea rolului activ al persoanei (*homo juridicus*) în formula actuală a statului de drept. Astfel, rezultatele cercetării pun în valoare valențe și dimensiuni importante de realizare a cercetărilor științifice interdisciplinare în știința juridică actuală, care evidențiază soluții pentru problemele și preocupările persoanei, statului și dreptului în realităţile societății cunoașterii, dar și necesitatea de elaborare a unor noi cercetări și politici în acest domeniu. Din punctul de vedere al implementării, rezultatele înregistrate pot fi utilizate în perfectarea cadrului juridic național al cercetării și inovării, în elaborarea politicilor și metodologiilor de valorificare a rezultatelor științifice înregistrate în activitatea instituțiilor de drept, în crearea unor platforme de dialog dintre mediul academic și instituțiile de drept, în vederea consultanței, avizării și a implementării celor mai bune și eficiente practici juridice, încadrate în strategiile naționale de dezvoltare sectorială, în realizarea planurilor de acţiuni și a programelor de formare continuă, în elaborarea de proiecte de cooperare și colaborare privind integrarea teoriei în practică și a practicii în proiecte de cercetare, privind asigurarea dezvoltării sustenabile, precum și valorificarea și motivarea potențialului academic, în vederea implicării în soluționarea problemelor cu care se confruntă Republica Moldova.

Aprobarea rezultatelor a fost realizată atât pe dimensiunea cercetării științifice, cât și aplicativ. Pe dimensiune academică, teza a fost elaborată în cadrul

departamentului Drept Public, Facultatea de Drept, USM. Cercetările realizate pe parcursul elaborării tezei au fost prezentate și supuse dezbaterilor în cadrul unor conferințe științifice internaționale și naționale: Integrarea prin cercetare și inovare (2017, 2018, 2019, 2020); Realități și perspective ale învățământul juridic național (2019); Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale (2018, 2019, 2020); Statul și dreptul: între tradiție și modernitate (2019); Revenirea Basarabiei în spațiul juridic românesc (2018); Dreptul românesc la 100 de ani de la Marea Unire (2018); The philosophy of Law. From Enlightenment to the contemporary Period (2018); D. Cantemir s work – a faundation towards the romanian nation-unity state. (2018); Valori ale mass media în epoca contemporană (2019); Didactica – tradiție, actualitate, perspective (2017, 2018); Redimensionarea valorilor democratice în condițiiile societății informaționale (2017); Educația din perspectiva valorilor (2017, 2018, 2020); Filosofia şi perspectiva umană (2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020); Inegalități sociale în Republica Moldova (2017); Strategii metodologice inter/pluri/transdisciplinare: abordări teoretice și aplicații practice (2016, 2020); Convergențe spirituale Iași-Chișinău (2015, 2020); C. Stere – prozator, publicist, jurist și om politic (2015); Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții (2014); Interferențe teoretico-practice în procesul valorificării opțiunii europene a Republicii Moldova (2013); Provocări sociale contemporane. Protecția datelor cu caracter personal: o nouă provocare (2014); Zilele Academice Ieșene (2012, 2020) ș.a. Cercetările au fost prezentate și discutate în cadrul seminarelor teoretico-metodologice, organizate în Institutele de Cercetare ale AȘM. Totodată, unele compartimente din cercetare au fost elaborate și evaluate în cadrul proiectelor de cercetare instituțională, finanțate de la bugetul de stat: compartimentul „Imperativul moral al puterii” în proiectul „Descentralizarea axiologică în societatea bazată pe cunoaștere” (2011-2014); compartimentul „Valorificarea perspectivei interdisciplinare în analiza sistemului social-normativ” în proiectul „Integrarea tradițiilor filosofiei contemporane în societatea bazată pe cunoaștere” (2015-2018); precum și în proiectul „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe drepturile omului” (2019-2023). În temeiul cercetărilor realizate, au fost elaborate rezumate, articole științifice, care au fost publicate în reviste de specialitate, în culegeri de materiale ale conferințelor științifice, au fost încadrate în manuale și note de curs.

Cu referire la aprobarea practică a rezultatelor, menționăm că cercetările efectuate au determinat organizarea unor conferințe științifice care se încadrează în caracterul multidimensional și interdisciplinar, metodologia interdisciplinară a fost utilizată în activitatea de predare și învățare în training-uri, lecții publice, mese rotunde, în instruirea tinerilor cercetători în domeniu, în elaborarea suportului didactic și a curriculumului disciplinar, precum și în ghidarea cercetărilor din tezele de licență și de master. Totodată, autorul lucrării a făcut parte din echipa de experți, creată pe lângă CNAA în vederea elaborarii standardelor metodologice pentru domenii de cercetare. În baza cercetărilor realizate în cadrul proiectelor, au fost înaintate propuneri de valorificare și implementare a metodologiei interdisciplinare, raportate la cadrul normativ actual, precum și de revizuire a metodologiei de formare profesională în

instituții de învățământ, au fost elaborate recomandări și propuneri ce au fost înaintate prin intermediul Institutului de Cercetare și Inovare (USM) către ANCD în vederea revizuirii metodologiei de evaluare a proiectelor din sfera cercetare și inovare prin ajustare la standarde europene.

Publicațiile autorului la tema tezei de doctor habilitat se încadrează în: 2 monografii, 4 monografii colective, precum și articole științifice publicate în reviste de specialitate. Rezultatele cercetărilor științifice se regăsesc și în conținutul materialelor didactice elaborate de autor individual ori în coautorat.

Structurarea lucrării în compartimente a fost realizată în concordanță cu problema științifică propusă spre soluționare, cu scopul și obiectivele cercetării. Lucrarea este constituită din *Introducere,* patru capitole și 15 paragrafe*, fiecare dintre capitole finalizând cu concluzii corespunzătoare conținutului la care se referă, precum și concluzii generale și recomandări. Lucrarea este* însoțită de lista surselor bibliografice utilizate în elaborarea lucrării (în română, rusă, engleză și franceză) și trei *anexe.*

Primul capitol al lucrării, intitulat ***Repere teoretico-metodologice de cercetare a interdisciplinarității în drept,*** este consacrat analizei studiilor existente și contextul teoretico-metodologic de încadrare a cercetării interdisciplinare în drept în tabloul general al științei contemporane, ținându-se cont de instituționalizarea și reglementarea acesteia la nivel european. Prin realizarea unei analize convergente dintre reglementarea cercetării științifice, la nivel național, a problemelor de natură teoretico-practică în drept, politicile și reglementarea europeană pe dimensiunea cercetare, formulăm utilitatea configurării, constituirii și definitivării unui standard unic, de natură teoretico-metodologică, ce ar îngloba într-un tot unitar metodologia general-științifică, metodologia juridică fundamentală și metodologiile aplicative.

Capitolul doi, denumit ***Știința dreptului: între autonomie și dependențe interdisciplinare***, urmărește prerogativa punerii în valoare a fluctuațiilor cu impact asupra consolidării statutului interdisciplinar și integru al dreptului, pornind de la trei priorități: una se referă la profilarea retrospectivă a avantajelor unei viziuni integre asupra dreptului, prin generalizarea legităților ce au parcurs știința juridică și caracterului ei sistemic, ce conturează demersul de revitalizare și reconfirmare a dreptului; alta vizează prezența caracterului dependent dintre știința dreptului ca formă teoretizată și practica dreptului, ce impune reconceptualizarea teoriei dreptului în calitate de gândire globală și spațiu epistemic al relațiilor dintre realitatea juridică și activitatea juridică, dintre realitatea socială și reglementarea juridică, dintre realitate (în sensul practicilor instituite) și teoria juridică etc.; cea de-a treia are în vedere cadrul actual în care se întâlnește statul și dreptul (în formula statului de drept) cu persoana (ființa umană), raportat la provocările existente în condițiile globalizării și digitizării, cu scopul valorificării potențialului inovațiilor juridice, implementate în statele europene, pentru a consolida stabilitatea și ordinea juridică la nivel național.

Cel de-al treilea capitol - ***Incomensurabilitatea triadei persoană-stat-drept din perspectiva unei reconfigurări interdisciplinare a dreptului,*** se remarcă printr-un vădit caracter aplicativ, particularizează tema cercetării științifice și înglobează efortul de

identificare a reperelor de consolidare a relației dintre teoria și practica juridică, a centrului de greutate, în baza căruia se determină eficiența dreptului. Constatăm că, de fapt, contemporaneitatea a transformat ideea statului de drept într-o ideologie dominantă, într-un mit, într-o aspirație umană și un efort de valorificare și edificare la nivel de practici de organizare socială, a creat instituții și mecanisme prin care s-a încercat valorificarea unor democrații funcționale, a transferat accentul de la omul rațional la omul dreptului, de la rațiune la libertate. În aceste condiții ale aspirației spre edificarea statului de drept și statornicirea valorilor democratice, dialectica *persoană-stat-drept* s-a materializat în ideea avantajului reciproc și al solidarizării. Cea mai mare provocare pentru state a fost și rămâne a fi crearea unor mecanisme sociale eficiente de interacțiune în vederea avantajului reciproc. În consecință, variabilele de referință identificate demonstrează necesitatea echilibrului și a relațiilor de dependență dintre *persoană-stat-drept,* în constituirea paradigmei actuale a dreptului, ca prioritate pentru spiritul științific. Astfel, se indică o modalitate posibilă de obiectivare a paradigmei interdisciplinare în formula în care se legitimează și se validează la nivel de societate.

Capitolul final, al patrulea - ***De la controverse practice spre o reconstrucție paradigmatică a dreptului,*** se caracterizează printr-o dimensiune critică de evaluare a contradicțiilor în contextul practicilor juridice naționale, în vederea constituirii dimensiunilor și principiilor modelului reconceptualizat al paradigmei metodologice interdisciplinare. Urmărind controversele înregistrate, constatăm că dreptul este marcat de o criză de identitate și validitate, având stringentă nevoie de instrumente pentru a-și redobândi legitimitatea. În acest context, prin inițierea reconstrucției paradigmatice a dreptului, opinm că un prim pas în această direcție este de a urma abordări consecvente, integrate și responsabile. Pentru reconstrucția paradigmatică a dreptului, este necesară nu doar recunoașterea și conștientizarea controverselor, dar și înțelegerea adecvată, corectă, veridică a problemelor majore cu care se confruntă știința și practica juridică, precum și dorința și voința reprezentanților profesiilor juridice, a actorilor sociali de a schimba practicile existente, de a institui colaborări productive dintre practicieni și teoreticieni, dintre instituții de cercetare și instituții de aplicare a dreptului, dintre specialiști din arii diferite ale cunoașterii, de abordare sistemică și convergentă a problemelor existențiale (sociale, economice și juridice), care nu mai pot fi tratate fragmentar.

În ***Concluzii generale şi recomandări*** sunt expuse rezultatele cercetării întreprinse, fiind prezentată poziția autorului lucrării referitoare la relevanța cercetărilor interdisciplinare în drept, statutul metodologiei interdisciplinare încadrate în arealul problematic al teoriei generale a dreptului, sunt specificate avantajele reconceptualizării paradigmatice a dreptului pentru dezvoltarea științei juridice naționale și pentru creșterea competitivității științei juridice autohtone la nivel local, regional și european, precum și pentru practica juridică actuală. Sunt înaintate propuneri în vederea îmbunătățirii cadrului juridic național pe dimensiunea cercetare și inovare, în vederea încadrării în tiparele interdisciplinare a cercetării juridice, operate la nivel mondial.

Cuvinte-cheie: teoria generală a dreptului, metodologie interdisciplinară, paradigmă științifică, criza științei juridice, practică juridică, interdependențe disciplinare, sistem juridic, ordine juridică, legitimitate, autoritate, stat de drept, democratizare, persoană.

Conținutul lucrării

Capitolul I - ***Repere teoretico-metodologice de cercetare a interdisciplinarității în drept*** **-** pune în valoare, prin contextualizare în tabloul general științific, arealul problematic al teoriei generale a dreptului. Prin evaluarea cercetărilor la nivel național și internațional în domeniul temei tezei, indicăm prezența în preocupările sale tematice majore a sistemului complex al interdependențelor și interrelaționărilor dintre stat și drept, dintre acestea și alte sisteme exterioare, dintre persoană, stat și drept etc. În vederea argumentării relevanței și necesității adaptării cadrului teoretico-metodologic interdisciplinar accentuăm categorii de interacțiuni (de natură internă și de natură externă) vizibile, ce necesită a fi valorificate prin intermediul unui complex de metode din arii științifice distincte, inclusiv ale celor aparținând unor domenii științifice exterioare.

1.1 Demersuri totalizatoare în reconfigurarea statutului epistemic al dreptului – prezintă generalizări asupra statutului actual al științei juridice elaborate în rezultatul evaluării critice a cercetărilor din domeniul teoriei generale a dreptului, a teoriei și metodologiei științei, precum și din cea a filosofiei și metodologiei dreptului, fiind prezentate formulele definitorii în care se încadrează cercetarea științifică națională, ajustată la tendințele științei juridice europene. Constatând că prestația științei juridice este dependentă de tradiționalism, dar și impusă să meargă în pas cu schimbările timpului, înaintăm prin intermediul cercetărilor de până în prezent necesitatea reevaluării ei pe trei planuri: *ontologic, epistemologic; pragmatic și/ori instituțional-educațional.* Identificăm aceste trei priorități, reieșind din analiza situației în domeniu, din multiplele discuții, prezentări, dezbateri, sondaje, opinii, expuse de reprezentanți ai mediului academic, ai societății civile, de organisme internaționale la diverse reuniuni științifice [11], [12], [13], [14], [25], [40].

Modificările esenţiale în caracterul cercetărilor ştiinţifice şi în structura ştiinţelor sunt determinate de trecerea de la predominarea abordărilor disciplinare la cele interdisciplinare, deaceea se face referință la opinii care susțin că dreptul se află în multiple interdependențe, inclusiv cu procesele ce au loc la nivel global și care impun revizuirea științei juridice pe filiera unei epistemologii contemporane care ar fi constituită pe un fundament metodologic solid, ce ar determina depășirea crizei științei juridice actuale, și care ar contribui ori ar putea fi o primă etapă pentru depășirea crizei dreptului. Opinii pertinente în această direcție au exprimat autori, ca E. Aramă [1], A. Negru [68], N. Sadovei [86], I. Guceac [47], D. Baltag [10], B. Negru [67], [69] ș.a. Punând accent pe interdependențe, deci scoțând în evidență caracterul profund interdisciplinar al dreptului, profesorul E. Aramă menționează: „Desigur, lumea a evoluat, dar principiile care stau la baza vieţii, chiar dacă au suferit schimbări de nuanţă, au rămas aceleaşi, cel puţin, fundamentul lor” [3, p.15]. Despre cauzele necesității reevaluarii dreptului vorbește doctorul habilitat A. Negru, care opinează că „fenomenul accesibilităţii informaţiei a determinat o creştere semnificativă a cerinţelor faţă de drept

în manifestarea sa normative (…) față de calitatea activității de aplicare a dreptului de către organele puterii de stat și, în final, față de justiție. (...) În prezent, este necesară reafirmarea și menținerea rolului dreptului în societatea contemporană" [68, pp. 45-56], afirmă A. Negru.

Pe dimensiunea conceptuală și teoretico-metodologică sunt importante opiniile exprimate de doctorul habilitat N. Sadovei [86] care indică necesitatea revizuirii instrumentelor conceptuale ale dreptului național, plasat în context global, a profesorului V. Cojocaru [29] care indică necesitatea valorificării și dezvoltării metodologiei juridice în direcția depășirii crizei științei juridice și a nihilismului juridic, a profesorului D. Baltag [10] prin valorificarea multidimensională a responsabilității și răspunderii juridice ș.a., a revizuirii problemelor statului și dreptului din perspectiva retrospectivă și doctrinară în concordanță cu prevederile Declarației universale a drepturilor omului de către doctorul habilitat R. Grecu [45].

În aceeași direcție în care se dezvoltă problema științifică a lucrării este și opinia promovată de către academicianul I. Guceac [47, pp.38-45], care înaintează proiectul de promovare a doctrinei statului inovațional, care, în linii mari, sugerează necesitatea fundamentării științifice a practicilor social-politice și juridice din perspectiva unui alt model de abordare, prin implementarea standardelor actuale de științificitate, model care, fiind suplimentat cu o bază teoretico-metodologică adecvată, ar putea deveni o realitate, în cazul în care ar fi susținut de teoreticieni și practicieni ai dreptului. La fel relevanță conceptuală pentru fundamentarea pozițiilor prioritare dezvoltate de autor în lucrare sunt cercetările doctorului habilitat A. Arseni [6] cu referire la legitimitate, puterea de stat și autoritate.

Înafară de opiniile autorilor cunoscuți la nivel național datorită cercetărilor realizate, invocăm și argumente ce vin în susținerea abordărilor de tip integrativ pe dimensiunea cercetare, inovare și educație ce se regăsesc și în politicile europene, dar și printre prioritățile naționale actuale.

Sintetizând opiniile din studiile consultate, considerăm că știința este dominată de o tendință de unificare a instrumentarului teoretico-metodologic disciplinar, deoarece se impun analize profunde ale schimbărilor ce se produc în structura ştiinţei, în metodele de cercetare, în stabilirea obiectivelor ştiinţei, precum şi o evaluare a modului în care sunt implementate în practică inovaţiile ştiinţifice. Toate aceste momente denotă caracterul complex şi profund al procesului de apropiere dintre domenii, dintre teorie și practică și determină necesitatea formării unei noi viziuni asupra statutului şi rolului ştiinţei juridice, cu scopul de a emite sugestii cu privire la perspectivele depăşirii problemelor pe care le are societatea la nivel local, dar încadrată în circuitul global, cu suportul abordărilor de tip interdisciplinar, precum și a redefinirii relației *persoană - stat – drept* în era societății globale.

1.2. Reglementare, conceptualizare și proceduralizare în cercetarea juridică interdisciplinară.

Datorită globalizării, asistăm la schimbarea ordinii internaționale, stabilindu-se o nouă ordine, în care vechile paradigme de analiză nu mai sunt funcționale, o eră în care educația și cercetarea științifică urmează să-și definitiveze statutul său la nivel local,

regional, mondial. „Statele (…) adaptându-se la procesul de globalizare, au trecut de la poziţia de stat strategic la cea de stat al dezvoltării, de stat competiţional, de stat inovațional. Ipostazele clasice ale statului au suferit transformări destul de profunde, în încercarea de a face faţă provocărilor lansate de creşterea interdependenţelor internaţionale şi de agravarea unora dintre probleme, care s-au transformat în probleme globale" [90]. Mai mult decât atât, interdependențele la nivel global implică și interdependențe la nivel local, printre acestea cea dintre nivelul științei și dezvoltarea societății se remarcă în formule distincte în diferite zone ale lumii. Astfel, cercetarea și inovarea sunt cele care trebuie să-și dovedească rolul decisiv în identificarea și soluționarea diverselor probleme cu care se confruntă societatea contemporană, în ansamblu și în știința și practica juridică în particular.

Pornind de la ipoteza că stabilitatea teoretică asigură eficiența practica, ne întrebăm care este mecanismul ce ne poate asigura, în condiții tranzitorii, în condițiile ajustărilor la standarde internaționale, ale mondializării, integritatea și eficiența dreptului? Opinăm că această stabilitate, chiar și relativă, este în seama și puterea științei juridice, concepute în calitate de ansamblu coerent de elemente interdependente, ca o construcție rațională, ca un sistem nu doar de elemente, dar și de cunoștințe despre acest sistem (*caracterul autoreflexiv* - necesitatea sistemului de a se autoevalua din perspectiva prestației și eficienței practice).

Pentru aceasta, în studiul științific al dreptului pot fi preluate diverse strategii: de tip retrospectiv, reflexiv, descriptiv, normativ ș.a., fiecare dintre acestea fiind determinate de obiectivul urmărit. Însă, făcând distincția necesară între „dreptul pozitiv și analiza sa teoretică, și luând în considerare disocierile de ordin și perspectivă conceptuală, dreptul ne apare deopotrivă ca un exercițiu reflexiv și practică socială, inconfundabile și fundamentale ale societății post-moderne" [40, p.15]. Fiecare domeniu posedă propriul său patrimoniu, acumulat grație dezvoltării treptate a științei și a contribuției oamenilor de știință care au valorificat domeniul, dar și au acționat direcționat pentru creșterea eficienței practice.

1.3. Argumentul dependențelor interdisciplinare în drept: între concepte și instituții. Elementul esențial în eforturile europene de a realiza scopurile *Strategiei revizuite de la Lisabona* se regăsește în așa-numitul *triunghi al cunoașterii,* alcătuit din 3 elemente/priorități: cercetare, educație și inovație. Odată cu unificarea potențialului tehnologic, cultural şi umanitar al ştiinţei, a fost pusă în valoare și prioritizată modalitatea în care urmează să fie derulate, realizate în continuare cercetările științifice. Deaceea, în vederea definitivării discursului argumentativ al utilității interdisciplinarități se pedalează pe două dimensiuni: - una realizează analiza reglementării actuale cu referire la prioretizarea și promovarea interdisciplinarității la nivel de politici europene, precum și la nivel național; - alta pe scoaterea în evidență a argumentelor teoretico-pragmatice ce impun luarea în considerare a diverselor forme de manifestare a sintezelor și interdependențelor în știința juridică actuală.

Ca urmare a *Strategiei europeane* care urmărea să transforme Uniunea Europeană într-un spațiu economic bazat pe cunoaștere [30], au aparut un șir de comunicări ale Comisiei Europene și rezoluții ale Parlamentului European cu precizări suplimentare,

printre care și cea care solicita țărilor membre să investească 3% din PIB în cercetare. Printre cele mai relevante se numără: a) Rezoluția din 22 mai 2008 privind „evaluarea intermediară a politicii industriale: o contribuție la strategia UE pentru creștere și locuri de muncă" [78], care a solicitat atât Comisiei, cât și statelor membre să-și intensifice eforturile vizând reducerea poverii administrative pentru întreprinderi. Ea a subliniat, de asemenea, importanța unei politici transparente și simplificate în domeniul drepturilor de proprietate intelectuală; b) Rezoluția din 16 iunie 2010 referitoare la Strategia UE 2020 [77], care a menționat faptul că Strategia Europa 2020 ar trebui să publice costurile și beneficiile aferente conversiei la o economie sustenabilă și eficientă din punct de vedere energetic; c) Rezoluția Parlamentului European din 11 noiembrie 2010 referitoare la parteneriatele europene pentru inovare în cadrul inițiativei emblematice „O Uniune a inovării" [83]; d) Rezoluția din 12 mai 2011 referitoare la inițiativa „O Uniune a inovării: transformarea Europei pentru o lume post-criză" [76], e) Rezoluția din 27 septembrie 2011 referitoare la Cartea verde: De la provocări la oportunități: către crearea unui cadru strategic comun pentru finanțarea cercetării și inovării în UE" [81], f) Rezoluția din 26 octombrie 2011 referitoare la agenda pentru noi competențe și locuri de muncă, care a relevat importanța dezvoltării unei cooperări mai strânse între institutele de cercetare și sectoarele industriale, precum și a încurajării și acordării de sprijin întreprinderilor industriale, pentru a investi în cercetare și dezvoltare [80]; g) Rezoluția din 21 noiembrie 2013 referitoare la propunerea de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de instituire a Programului-cadru pentru cercetare și inovare Orizont 2020 (2014-2020) [78], h) Rezoluția din 6 iulie 2016 referitoare la sinergiile pentru inovare: Fondurile structurale și de investiții europene, Orizont 2020 și alte fonduri europene în domeniul inovării și programe ale UE [82]. Astfel, este recunoscută, la nivel european, importanța dezvoltării societății cunoașterii, necesitatea motivării și valorificării potențialului intelectual, în vederea implicării în cercetarea științifică competitivă la nivel european, indispensabilă unei dezvoltări uniforme, depășirii crizelor și cooperării dintre state și cercetători.

Programul Cadru 7 (PC 7) UE [73] a dat startul acumulării tuturor inițiativelor legate de cercetarea științifică interdisciplinară și multidisciplinară, considerându-se că, la nivel european, parteneriatele interdisciplinare, cooperarea între cercetători din domenii conexe constituie o necesitate în articularea marilor direcții de analiză și a soluționării multor probleme.

La nivel național, în conformitate cu *Codul educației al RM* [28], în special, cu prevederile art.140 alin. (1) lit. a) şi art.149 alin. (1), cât și în concordanță cu *Codul cu privire la știință și inovare al RM* [27], art.63, alin.4), art.47, alin. (1) - (3) şi art.49, au fost aprobate Foaia națională de parcurs pentru integrarea RM în Spaţiul european de cercetare pe anii 2019-2021 şi Planul de acţiuni privind implementarea acesteia. Conform acestor documente, vectorul principal este orientat „spre sporirea şi concentrarea resurselor bugetare la realizarea celor mai importante direcţii de cercetare şi inovare, asigurarea competitivităţii şi nivelului calitativ înalt al produsului ştiinţific naţional în cadrul cooperării internaţionale" [43]. În rezultatul multiplelor remanieri instituționale pe dimensiunea cercetare științifică, valorificarea cercetărilor și

metodologiei interdisciplinare, în contextul cercetărilor autohtone, a rămas în urmă, fiind mai degrabă invocate, decât practicate.

Explicația asupra acestei stări de lucruri o raportăm înțelegerii faptului că viitorul științei este pus în dependență de evoluția și dezvoltarea societății, care a suportat schimbări radicale, parcurgând perioade lungi de tranziție de la un sistem politico-juridic la altul, de la un sistem închis la unul deschis, de la o societate tradițională la o una globală, o societate a tehnologiilor informaționale, a globalizării/mondializării, la o societate bazată pe cunoaștere etc.

Ca rezultat, identificăm cel puțin două probleme majore ale mediului academic, determinate de incapacitatea de a integra într-un tot unitar cele trei elemente/priorități ale *triunghiului cunoașterii* (cercetare, educație și inovație) și una a societății, care, credem, că este consecință a celor dintâi. În primul caz, una se referă la absența unor tradiții de cercetare și necesitatea redimensionării științei juridice actuale din perspectiva noilor realități, astfel încât să ofere soluții marii diversități de probleme cu care se confruntă statul și cetățeanul, alta este cea a lipsei de interes pentru cercetarea științifică, în general, și pentru cea care ar putea fi numită cunoașterea enciclopedică a dreptului, în particular, materializată în formula teoriei dreptului.

În capitolul II - *Știința dreptului: între autonomie și dependențe interdisciplinare* – sunt analizați detaliat factorii ce au determinat necesitatea reconfigurării paradigmatice a cadrului teoretic al dreptului prin adoptarea metodologiei interdisciplinare. Menționăm că astăzi am devenit martorii unui paradox, complexitatea practicii provoacă reacția și tendința de simplificare prin îngustarea ariilor disciplinare, pe când de fapt ar impune cercetări la fel de complexe. În acest context, al complexității crescânde un rol aparte îi revine abordării de tip integrat, care exprimă ideea complexității, sau a diversității în unitate, deoarece în prezent științele comunică în spiritul unei paradigme interdisciplinare.

2.1. Abordarea retrospectivă a standardelor de actualitate în știința dreptului.

Pentru a fundamenta inerența interdisciplinarității în drept pracurgem în formulă sintetică dimensiunile cheie în dezvoltarea etapizată a științei juridice. Indicând că problemele științei și societății au mers în paralel, delimităm între trei etape, caracterizate de legități specifice ce au fost configurate până în prezent.

Pentru prima etapă indicăm ca specifice concepte integrative individuale prin evaluarea raportului public-privat, stat-drept, persoană-societate, persoană-stat, dar și indicând prezența reflecției sistemice asupra dreptului. Prin evaluarea dimensiunilor prioritare prezente în lucrările din acestă primă etapă [1], [2], [15], [19], [34], [40], [85], [91] identificăm ca prioritară a fi realizarea și eficiența dreptului pentru ordinea socială.

Cea de-a doua etapă (sec. al XV-lea – al XIX-lea) se caracterizează prin apariţia ramurii moderne experimentale a ştiinţelor naturii, dar şi prin dezvoltarea, chiar dacă mai modestă uneori, a ştiinţelor sociale şi umanitare. Aceasta este perioada care contribuie cel mai mult la specializarea cercetătorilor, diferenţierea ştiinţelor şi apariţia limbajelor specializate. Știința juridică, în această etapă a fost una destul de consistentă, atât datorită multitudinii unor lucrări epocale, care au rămas posterității, autorilor veniți din diverse contexte sociale, precum și grație teoriilor care au fost elaborate și au

constituit fundamentul doctrinar, pe care au fost create ideologiile statelor lumii, dar și dezvoltării științelor juridice particulare, diversificării materiilor științifice din necesitatea de a satisface cerințele realităților în care accentul se pune pe tehnologie, pe știința de tip experimental etc. Cu referire la această perioadă, „textele lui Montesquieu, Hume, Rousseau, Poaine și Bentham exprimă cea mai mare parte din principiile și idealurile moderne ale democrației parlamentare (…). De asemenea, ele reflectă idealurile caracteristice lumii moderne: idealul autodeterminării cetățenilor, idealul legalității sau al supremației legii, idealul libertății, idealul toleranței (...), precum și distincția dintre stări de fapt și de drept, dintre public și privat, dintre originea și legitimitatea instituțiilor politice etc." [53, p.9]. Prin lucrările lui Kant [55], [56] și Hegel [50] se accentuiază forma și conținutul dreptului.

Cea din urmă etapă – cea de-a treia – este considerată cea care începe în sec. al XX-lea și continuă până în prezent, perioadă în care se schimbă esenţial rolul social al ştiinţei. Această etapă se caracterizează prin accelerarea continuă a progresului ştiinţific şi prin modificări esenţiale în corelaţia dintre ştiinţă şi practică.

Constatăm că momentul întrebărilor privind statutul ştiinţelor juridice în particular, cât şi statutul ştiinţei contemporane în general, vizează, pe de o parte, redefinirea conceptului însuşi de *ştiinţă* (impusă de scientizarea tehnologiei, digitalizarea științei și vieții umane și sociale, impactul tehnologiilor de vârf și al rezultatelor științei asupra socialului), iar pe de altă parte, restructurarea discursului ştiinţific juridic, marcat de globalitate, interdisciplinaritate şi centralitatea cunoaşterii teoretice [85], datorită expansiunii juridicului asupra spațiului public și asupra vieții private a persoanei. Sintetizând etapele parcurse de știința dreptului, observăm promovată necesitatea reevaluării fundamentelor dreptului, pentru a crea un suport de reconfigurare a acțiunii umane în practica socială și în cea de cercetare, prin oferirea unui alt statut științific, care accentuează persoana în calitate de ființă rațională (*homo sapiens*) și omul în calitate de persoană în drept și cu drepturi (*homo juridicus*).

2.2. Fluctuații cu impact interdisciplinar: între teoria și practica dreptului

Procesele ce au loc în societate au rolul de fluctuații cu impact pozitiv ori negativ asupra dreptului. Datorită acestor fluctuații, știința dreptului trebuie să țină pasul, pentru ca să ofere aprecieri, conceptualizări, reglementări, și, într-un final, cel puțin un minim de științificitate, care ar reflecta realitățile, particularitățile și evoluțiile din practica socială și din știință.Totodată, conștienți de faptul că conceptul de *societate* este polivalent, dar, în același timp, prioritar în înțelegerea esenţei, conţinutului şi formei dreptului, punem în valoare caracterul unitar dintre material şi spiritual și fundamentăm relevanța metodologiei interdisciplinare, luând în considerare unitatea științelor. Or, „o lege bună se face numai dacă ai o știință juridică bună, așa cum este în orice domeniu, ca în medicină sau arhitectură, adică o statornicire juridică sănătoasă, întemeiată pe o arhitectură instituțională trainică și temeinică" [14].

În această ordine de idei, cunoașterea și înțelegerea esenţei dreptului trimite la depășirea ariei sale disciplinare și la o dublă condiționare: universalitate/generalitate și singularitate, precum și la asimilarea unor tendințe exterioare, necesare și utile pentru dezvăluirea elementelor esenţiale, care determină finalităţile, funcţiile, rolul dreptului

în societate, luând în calcul esența sa socială, culturală, economică, politică etc. Or, nu este suficientă parcurgerea raporturilor dintre drept și alte domenii, care permit valorificarea aspectelor constitutive ale dreptului, este necesară și reconceptualizarea acestor raporturi prin prisma realităților societății globale etc., o știință de natură teoretico-metodologică a dreptului ar putea reconstrui paradigma contemporană a dreptului, pornind de la forma normativ-juridică socială, construind modele teoretice explicative prin intermediul ipotezelor, metodelor, teoriilor concurente. Astfel, teoria generală a dreptului urmează să se constituie pe reconceptualizarea și redefinirea dreptului din perspectiva interdependențelor: a relației stat-drept; a reeavaluării relațiilor dintre dreptul subiectiv și cel obiectiv; a redefinirii relației dintre dreptul public și cel privat, din perspectiva ariei de competență a fiecărei materii juridice și a aparatului categorial; a identificării, definirii, aprecierii și validării instrumentelor de eficientizare a dreptului. Din această perspectivă, interdisciplinaritatea poate oferi suportul de natură metodologică, încadrat în teoria generală a dreptului, cu scopul creării unei platforme unice pentru științele juridice ramurale, pentru ca acestea s-o utilizeze în dependență de necesități.

2.3. Relevanța unei construcții integrate a statului și dreptului în condițiile globalizării.

Schimbările majore care s-au atestat începând cu sfârșitul secolului al XX-lea nu pot fi tratate în afara termenilor de globalizare, democratizare și drepturile omului. În același timp, sistemele de drept contemporan au preluat practicile pozitive din experiența societăților umane și a implementării diverselor forme de guvernare, pentru ca să se ajungă la o poziție convergentă asupra incontestabilei valori a implementării statului de drept, axat pe ideea dominației legii/dreptului și a egalității tuturor în fața legii. Odată instituită în circuitul științific, formula *stat de drept* reunește două concepte esențiale – cel de *stat* și cel de *drept*, formulă ce trimite la o „abordare interdisciplinară nu doar prin faptul că presupune limitarea puterii statului prin norme de drept, dar şi prin faptul că asigură garantarea libertăţilor omului şi o raţionalizare a exercitării puterii de către autorităţile statale prin crearea unui sistem instituţional şi normativ ierarhizat” [37, pp. 103-104]. În același timp, nu poate fi delimitată analiza și interpretarea sintagmei *stat de drept* de fundamentul pe care acesta a fost constituit în îndelungata sa istorie, ce viza raporturile dintre stat și drept, dintre puterea de stat, societate și individ, ceea ce a făcut ca ideea statului de drept să devină una indispensabilă drepturilor omului, care s-au manifestat ca centru de greutate, dar și ca test de maturitate democratică a statelor și guvernelor ce și-au asumat calea democratizării.

Printr-o perspectivă critică asupra realităților de moment facem o distincție etapizată în dezvoltarea statului de drept în spațiul politico-juridic al Republici Moldova. În același timp, problemele identificate cu referire la respectarea valorilor promovate de ideologia statului de drept în RM, relevă o abordare din mai multe perspective: din cea a realităților social-politice autohtone, din cea a crizelor sociale, a relației teoriei cu practica juridică, dar și prin aplicarea unei metodologii adecvate de cercetare și de aplicare în practica cotidiană.

Astfel, ne expunem asupra a trei direcții prioritare: una este dictată de realitățile societății informaționale; alta – de modalitatea în care în contextul acesteia rămâne relevantă problematica drepturilor omului; și, într-un final, a treia se referă la sarcina științei dreptului în aprecierea acestei realități, deloc simple, și la standardele de științificitate pe care ar trebui să le întrunească sau la care poate să aspire, pentru a se menține pe linia de plutire.

În acest context al interdependențelor, actualizarea dimensiunii metodologice a dreptului trebuie să determine valorificarea fundamentelor, limitelor, posibilităților și rigorilor unei metodologii juridice, capabile să utilizeze arsenalul său științific (și nu numai) și să realizeze, dintr-o perspectivă sistemică, cercetări pertinente privind rolul factorului uman în condițiile societății actuale, dominate de tendințe de schimbare, transformare, tranziție. Or, importanța abordării interdisciplinare ar putea fi contestată doar de „formalismul abstract exagerat al unor reprezentanți ai științei clasice sau de atașamentul conservator al acestora față de izolarea disciplinei lor, ori de prejudecățile metafizice ale celor care au pretenția că fundamentează știința despre istorie sau societate prin negarea conceptului de om" [59, p.219].

Deaceea indicăm că optim, în cazul dreptului, ar putea fi actualizarea dimensiunii metodologice și epistemologic, determinată de: - necesitatea fundamentării noilor relități prin diversificarea modurilor de abordare, a metodelor utilizate, precum și a modalităților de obținere a unui surplus informațional, a creșterii cunoașterii științifice juridice; - necesitatea cercetării particularităților sociale actuale prin comparare cu tradițiile existente de cercetare a jurisprudenței; - necesitatea abordării complexe a sistemului social-politic și juridic actual prin raportarea la contextul global [26, pp.26-44].

Capitolul III - ***Incomensurabilitatea triadei persoană – stat – drept din perspectiva unei reconfigurări interdisciplinare a dreptului.*** Este destinat analizei originii, evoluției de formă și de sens a relației dintre *persoană-stat-drept* pentru a aduce clarificări asupra formulei actuale a acestor interrelaționări cu dimensiuni multiple. Nu se insistă asupra prioritizării relației dintre aceste concepte prin prisma legăturii dialectice dintre ele, a relației *cauză – efect*, dar insistăm, în schimb, asupra modului în care se face transferul de la ideea de *putere* la cea de *autoritate* în viziunea abordării interdisciplinare a raportului de proporționalitate dintre *persoană-stat-drept*.

3.1 Valențe de actualitate ale relației *persoană – stat – drept* în condițiile statului de drept.

Având în vedere solidaritatea conceptelor *persoană, stat, drept,* urmărim identificarea și ilustrarea notelor definitorii ale acestei triade precum și identificarea unui model optimal al raportului dintre ele. Propunându-ne analiza interdependențelor dintre cei trei subiecți, apreciați ca implicați și responsabili în egală măsură, clarificăm următoarele aspecte: a) care este formula în care se constituie relațiile dintre persoană, stat și drept în condițiile actuale; b) care sunt coordonatele pe care a fost valorizată această triadă în condițiile statului de drept; c) care este modalitatea de validare a interdependențelor *persoană – stat – drept* la nivel de practici sociale și d) cum se

legitimează abordarea științifică a unei teorii generale a dreptului în contextul acestei triade.

Datorită evaluării evenimentelor prin care au trecut societățile contemporane, în special cele din estul Europei, precum RM, Ucraina ș.a., indicăm că ordinea socială a ajuns să reprezinte un izvor de angoase şi necunoscute, cu impact direct asupra individului, statului și dreptului. Prin raportare la acestă evaluare, prima constatare făcută este cea care se referă la conştientizarea rolului major al individului/persoanei în orice formă de organizare social-statală. Oamenii „trebuie să-şi folosească inteligenţa, pentru a face ordine din haos – inteligenţă nu în soluţionarea problemelor ştiinţifice, ci în sensul mult mai complicat al găsirii şi menţinerii înţelegerii între ei" [20, p.17]. Alta, prin care evidențiem două produse de valoare a activității raționale umane: ***valoarea persoanei*** (principiul democratic „un om – un vot" nu are sens decât într-o cultură în care „un om" vrea să spună: *un ego ireductibil la un oarecare altul* [70, pp.74-75]); ***valoarea dreptului*** (nici vorbă de constituționalism acolo unde nu există, în prealabil, ideea însăși a statului de drept, în sfârșit, convingerea în legătură cu caracterul esențialmente falibil al rațiunii umane [56] și a caracterului rațional al organizării sociale [50]. În aceste condiții ale aspirației spre edificarea statului de drept și statornicirea valorilor democratice, dialectica *persoană – stat – drept* s-a fundamentat în ideea avantajului reciproc și al solidarizării. Cele mai semnificative aspecte care se identifică la nivel de interacțiune dintre acestea se dovedește a fi faptul că statul de drept s-a constituit în temeiul aspirației persoanei și societăților umane de a trece de la dezordine la ordine. Raportat la acest deziderat, conceptul de *stat de drept* trebuie văzut ca o consecință a unui proces conștient (rațional) de cooperare, prin care măsura, rațiunea și echilibrul se oficializează în raportul dintre persoană, stat și drept, iar individul - cu atribuții noi în ipostaza lui ***homo juridicus***.

3.2. Obiectivarea relației *persoană – stat – drept* în instituționalizarea puterii și autorității.

În rezultat, datorită configurării dimensiunilor cheie ale reconceptualizării relației *persoană – stat – drept* din pesprectiva interrelaționărilor teoretico-practice, în lucrare se accentuează, dintr-o perspectivă, rolul decisiv al relațiilor de putere și autoritate, din alta, avantajele pe care le aduce persoanei formula în care are loc instituționalizarea puterii.

Istoria civilizată a umanității consideră nevoia de putere o condiție necesară pentru funcționarea sistemului social, societatea presupunând organizare, iar organizarea presupune putere [69, p.23]. Noțiunea de *putere* este extrem de vagă, generală și cuprinzătoare, fără a fi în măsură să ne indice nişte delimitări clare și precise. Diverse sunt și corelativele care se utilizează în raport cu noțiunea de *putere*, precum *influență, autoritate, coerciție*. Raportată la acestea, scoatem în evidență noțiunea de *autoritate* și facem referință la delimitarea dintre tipurile de autoritate (epistemică și deontică), delimitare relevantă pentru descrierea caracterului relației *persoană – stat – drept*, pentru că, odată ce această triadă este încorsetată în sintagma *stat de drept*, vom admite că domeniul „autorității nu este unul real, ci ideal" [17, p.29]. Mai mult ca atât, conceptul *autoritate* implică relații și interelaționări cu cel de *legitimitate* [6], care

trimite la recunoașterea socială, la validarea unei stări de ordine socială, în care principiile și normele consensuale asumate funcționează cu o eficiență satisfăcătoare pentru binele public, dar și la alte concepte înrudite, precum *legalitatea, suveranitatea, identitatea, democrația, raționalitate, spațiul public* etc. Pentru legitimare, autoritatea are nevoie de recunoașterea persoanei, persoana are nevoie de ordine și siguranță, de conștientizarea vulnerabilităților și pericolelor sociale, ea readuce persoana la autoritate dreptului și puterea statului. Cea mai importantă concluzie pe care o deducem din cele analizate se referă la acceptarea posibilității fuziunii purtătorilor autorității epistemice și ai autorității deontice, deoarece, ca atare, aceste autorități nu numai că nu se exclud, dar oricine va recunoaște oportunitatea coexistenței lor.

3.3. Legitimitatea și funcționalitatea dreptului: între moral și politic.

Prin analiza conjugată a dreptului, statului și persoanei demonstrăm, printr-un exercițiu al interdependențelor, că în ultima perioadă s-a resimțit tot mai mult efectul nociv al plasării de frontiere dintre discipline și domenii și că trebuie să revenim la proiectul general de înțelegere a societății ca ansamblu de relații dintre indivizi și instituții. În acest context, argumentăm că nevoia de abordare a dreptului prin interrelalaționări e dictată de faptul că societățile actuale sunt marcate de un proces de juridicizare a raporturilor sociale, care, într-un mod evident și pronunțat, se observă în domeniul relațiilor dintre persoană/cetățean și stat și în cel al relațiilor dintre indivizi în sfera lor privată.

Datorită mișcării de revalorizare a dreptului și a justiției am inițiat ca necesitate și utilitate practică realizarea discursului interdisciplinar al științei dreptului, orientat ca finalitate spre deschiderea de noi perspective asupra particularităților dreptului contemporan, în vederea regândirii și repoziționării statutului epistemic și a granițelor disciplinare ale teoriei dreptului încadrată în realități noi. În prezent, sunt necesare atât studii privind utilizarea dreptului, fuziunile dintre drept și alte domenii, cât și studii despre efectele dreptului, datorită faptului că acesta (dreptul) este o dimensiune constituitivă a societăților democratice moderne.

La momentul actual, relațiile sociale sunt din ce în ce mai mult juridicizate și transferate în judiciar, precum sunt și politizate și transferate în politic. În rezultat, avem un areal neacoperit științific: juridicizarea socialului, juridicizarea politicului și politizarea juridicului – confirmate de proliferarea și diversificarea regulii de drept, dar și de expansiunea politicului asupra individului și societății. De aceea, pornind de la problemele specifice ale contemporaneității, de la pierderea autonomiei [93], înțelegerea dreptului este raportată la procesele dinamice [95] prin care trec societățile contemporane – ale suprapunerilor dintre arii disciplinare și fuziunilor interdisciplinare [97], ale deschiderii „câmpurilor politice spre exigențe etice" [21, p.37].

Din acest context rezultă că, pentru funcționalitatea și stabilitatea dreptului, cei trei subiecți implicați – *persoana, statul și dreptul* – urmează să fie plasați în raporturi de proporționalitate și reciprocitate, iar exigențele pe care dreptul trebuie să le respecte, pentru a funcționa ca drept, indiferent de conținutul lui special, sunt valoroase în sine prin faptul că reprezintă virtuți și, prin urmare, îi conferă dreptului, prin însăși forma

lor, valoare morală, devenind centrale pentru teoria dreptului, în special datorită faptului că prezintă moralitatea internă a dreptului.

3.4. Redefinirea statutului persoanei (*homo juridicus*) în odinea juridică actuală.

Datorită contextualizării și ipostazierii concomitente a dependențelor *persoană – stat – drept*, înțelegem că acestea nu-și găsesc un sens practic decât în măsura în care sunt abordate la un nivel mai profund, sistemic. Relativizarea limitelor conceptuale, instituționale, procedurale și metodologice de tratare sunt consecințe ale unor transformări sistemice, mult prea complexe, pentru a fi abordate superficial ori fragmetat. În formula actuală a ***statului de drept,*** aceste concepte sunt, în egală măsură, fundamente de organizare a unei societăți, elemente constituitive ale vieții social-politice și juridice, termeni învestiți cu semnificații profunde, valori și principii, sunt cuvinte ale uzului comun, dar și ale problematizărilor științifice, dar mai mult ca orice sunt reperele ordinii sociale.

Valorificat în calitate de instrument teoretico-metodologic conceptul de ordine contribuie la identificarea câtorva aspecte importante ce vizează realizarea ordinii juridice din perspectiva triadei *persoană – stat – drept*:

- persoana în calitate de *homo juridicus*, datorită rațiunii, este conștientă de necesitatea realizării ordinii juridice în organizarea social statală;
- persoana este ființă conștientă de importanța organizării comunităților umane sub forma statului de drept contemporan;
- persoana conștientă și responsabilă va contribui la valorificarea instrumentelor teoretico-metodologice oferite de drept pentru menținerea echilibrului și ordinii sociale;
- caracterul normat și responsabil al acțiunilor umane va asigura protecția individuală a fiecărei persoane, a drepturilor și libertăților fiecăruia în parte;
- fiecare subiect al triadei este implicat, conștient, responsabil de menținerea autorității personale ori instituționale la nivel social.

În consecință, ordinea socială poate fi realizată ori menținută prin intermediul unei ordini juridice, care, la rândul său, este posibilă doar prin concursul celor trei subiecți – *presoana, statul și dreptul*.

Capitolul IV - De la controverse practice spre o reconstrucție paradigmatică a dreptului – reprezintă modelul structural al paradigmei reconceptualizate a dreptului constituit pe fundamentul și prin implementarea metodologiei interdisciplinare.

4.1. Consistența contradicțiilor practice și coerență teoretică a dreptului.

Realitatea de azi, în care „relațiile dintre viață (individuală și colectivă, în diversitatea formelor ei de manifestare) și normele juridice capătă un caracter neordinar” [46], trebuie abordată într-o manieră complexă a interdependențelor [24] dintre nivele de realitate, elemente ale sistemului social, individ – societate, spațiu individual – spațiu public etc. Mai mult ca atât, așa cum susține și R. Dahl, în prezent, democrațiile funcționale sunt „poliarhii”, în care numeroase centre de putere își negociază accesul la decizie și la resurse [36].

Analiza realizată asupra sistemului juridic național, identifică contradiții în activitatea practică, reglementare și abordare teoretică ceea ce ne face să înțelegem că suntem cetățenii unui nou mileniu, împărtășim valori globale, dar interacționăm cu instituții cu practici de activitate din secolul trecut, producând inflație legislativă [25], dar și la așa-zise „legi ilegale" [32]. În acest context al controverselor, recunoaștem cu toții că există carențe structurale în sistemul sociopolitic și juridic, care nu pot fi remediate prin modificări superficiale. „Pentru a găsi un răspuns, trebuie să mergem concomitent pe două căi: una să fie cea care face o analiză profundă a situaţiei din societate la moment; altă – să încerce să construiască şi să elaboreze descrierea „societăţii bune", independent de cea care există şi de mijloacele prin care s-ar putea asigura realizarea ei" [20, pp.232-233.].

Urmărind controversele înregistrate, constatăm că dreptul este marcat de o criză de identitate și validitate, având stringentă nevoie de instrumente, pentru a-și redobândi legitimitatea. Dintr-o perspectivă critică argumentăm necesitatea schimbării de paradigmă în drept, schimbare ce urmează a lua în considerare marea diversitate a problemelor sociale și umane, dar și schimbarea tiparelor realităților în care se aplică dreptul.

Având ca temei concepția lui T. Kuhn [58], după care ceea ce în mod prioritar determină necesitatea de a purcede la reconstrucții paradigmatice este acordul marii majorități (sociale, dar și științifice) asupra unei stări problematice înregistrate. În cazul nostru, avem bine profilat consensul și opinia convergentă a societății și a mediului academic asupra lipsei de eficacitate a instituțiilor statului și a crizei dreptului. De aceea, dreptul are nevoie de fundamente doctrinare solide, pe care să se poată edifica, reconstrui, reafirma, legitima, fapt ce trimite la schimbarea ori revizuirea fundamentului pe care acesta s-a constituit. Schimbarea poate fi determinată de acceptarea reconstrucției paradigmatice și recunoașterea stării de criză, de lipsa de eficacitate (teoretică, tehnică și pragmatică), de necesitatea soluționării multitudinii de probleme sociale și umane.

4.2. Raționalizarea interdisciplinarității din perspectiva reconstrucției metodologice a dreptului.

Recunoașterea existenței crizei în știința dreptului nu este un fenomen în sine, ci rezultatul proceselor ce au avut loc în cadrul sistemelor de organizare social-politice și juridice, în condițiile realităților în care statele și persoanele au pus miza pe dimensiunea juridică a existenței sociale. Deaceea pentru a dezvălui esenţa şi necesitatea adoptării arsenalului metodologic al interdisciplinarității în reconstrucția paradigmatică a dreptului, scoatem în evidență contextul în care s-a impus interdisciplinaritatea, determinată de:

- procesul de căutare, autoidentificare și autoafirmare, în care se află teoria generală a dreptului în ultimii ani;
- obligația teoriei generale a dreptului de a răspunde noilor realități sociale aflate într-o permanentă schimbare, încercând să se depășească pe sine însuși, pentru a identifica noi mecanisme și instrumente de acțiune;

- starea de incertitudine a teoriei generale dreptului, determinată de marginalizarea acesteia, în raport cu celelalte materii juridice;
- atitudinea nihilistă față de drept, în general, și față de norme, valori, principii, în particular;
- aprofundarea rupturii dintre necesitățile practicii formării profesionale (facultate) și asigurarea teoretico-juridică cu studii relevante, fundamentale și profunde;
- modelele tradiționale, segmentate, depășite, care nu răspund necesităților practicii sociale actuale complexe, care solicită abordarea de ansamblu, integrată și generalizantă.

Ca rezultat propunem, în primul rând, conturarea perspectivelor deschise de abordarea interdisciplinară în drept, aplicată cadrului social normativ actual, susţinută nu doar de necesitatea de a depăși criza științei juridice, dar şi de particularităţile societăţii bazate pe cunoaştere, de globalizare, de realităţile complexe, de nevoia omului contemporan de a identifica norme, valori, principii etc., necesare supravieţuirii umanităţii. În al doilea rând, identificăm în interdisciplinaritate resursele necesare pentru a parcurge, etapă cu etapă, reconstrucţia statutului epistemic al ştiinţei juridice, contribuind la depăşirea nihilismului, fundamentarea necesităţii cultivării normelor, a valorilor, a principiilor dreptului din perspectiva realităţilor sociale, aflate în schimbare și orientate spre creşterea eficienţei practice ș.a.

4.3 Constituirea dimensiunilor paradigmei interdisciplinare a dreptului.

Caracterizându-se printr-un înalt grad de complexitate, sistemul social este cel care în mare măsură este dependent de gradul de eficienţă a dreptului. În contextul tendințelor actuale, sesizate la nivel de știință juridică și al multiplelor probleme de natură contradictorie la nivel de practică, se impune valorificarea metodologiei interdisciplinare pentru clarificarea dimensiunilor sale esențiale din perspectiva reconfigurării și reconceptualizării dreptului. Astfel, metodologia interdisciplinară, prin specificul său, trebuie să conceptualizeze interdependențele existente, să le descrie și să le modeleze astfel, încât să identifice ori să creeze instrumente metodologice nu doar pentru explicitarea naturii interdependențelor, dar și în vederea soluționării eficiente a problemelor majore, cu care se confruntă știința dreptului. În acest sens, așa cum s-a arătat în compartimentul precedent, limitile epistemice în știința juridică sunt determinate de natura complexă a dreptului și de caracterul polivalent al interdependențelor, de aceea și considerăm că o practică de cercetare orientată pe problemă și inovație, folosind un instrumentar metodologic adaptat problemei și provenind din zone disciplinare diferite contribuie la creșterea eficienței și depășirea granițelor disciplinare. Datorită adaptării și întrunirii unor standarde metodologice și epistemice, știința juridică poate dezvolta un pachet de tehnici pentru atingerea unor obiective de interes public prin proiectarea mecanismului de funcționare a științei, adaptat modului comun de gândire al oamenilor și pentru rezolvarea problemelor. Acest mecanism ar putea fi constituit pe fundamentul a trei piloni:

- ***Unul de natură ontologică***, tradițional axat pe studierea fundamentelor existenței, nivelurile, modurile și formele esențiale de manifestare ale acesteia, încadrat în

demersul interdisciplinar, contribuie la valorificarea dreptului din unghiul de vedere al incomensurabilității relației *persoană – stat – drept*, dar în mod special la stabilirea rolului persoanei în această configurație a interdependențelor.

- ***Altul epistemologic,*** dimensiune ce trimite la revizuirea statutului științific al dreptului prin evaluarea tendințelor de ultimă oră în știința și practica juridică, la asimilarea metodologiilor contemporane și aplicarea acestora la particularitățile realității juridice în condițiile sociale actuale;
- ***Al treilea, pragmatic*** ori ***aplicativ-axiologic,*** impus de necesitatea revizuirii statutului social, a creșterii eficacității și aplicabilității dreptului, perspectivă ce trimite la explorarea experiențelor atât negative, cât și pozitive, pentru a identifica cele mai relevante și eficiente mecanisme, instrumente, modalități de soluționare a problemelor practicii, prin explicații și implicații teoretice adecvate, dar și valorificarea instrumentelor, oportunităților și posibilităților de creștere calitativă a culturii juridice a juriștilor, astfel încât să se realizeze schimbări cantitative, la nivel social-juridic, ale percepției societății, adică schimbări pozitive în raport cu statutul și imaginea socială actuală a științei și practicii juridice.

4.4. Raționalitatea și responsabilitatea – principii metodologice ale paradigmei interdisciplinare a dreptului.

Plasarea persoanei în raport cu statul și dreptul relevă ca centru de greutate acțiunea/fapta care propune ca postulate: - Integrarea persoanei într-o construcție social-statală prin drept, care este evaluat din punct de vedere al eficienței pe baza efectelor teoretice (legiferare) şi practice (realizare); - Determinarea corelațiilor optime dintre rațiunea de a fi a persoanei, acțiuni/fapte și fomule de manifestare a responsabilității în răspunderea juridică; - Conștientizarea caracterului dependent al conceptelor *persoană, stat, drept* în calitate de entități ale unui sistem integrat; -Reevaluarea practicilor în calitate de ansamblu multidimensional de norme, principii și valori. Din acest context, remarcăm necesitatea implementării standardelor de raţionalitate [19], prin care are loc îmbinarea activităţii teoretice/ştiinţifice cu scopuri practice şi valori proprii acţiunii şi creaţiei juridice. Astfel, raționalitatea prin intermediul celor două forme de manifestare (teoretică și practică) este tratată în calitate de principiu al paradigmei metodologice interdisciplinare a dreptului, deoarece „rolul raționalității în drept și dinamica actuală a acestuia reprezintă *condiții sine qua non* ale ordinii sociale. Dreptul – ansamblu de fapte și raporturi, codificate în norme – se integrează în procesele de comunicare socială, în scopul formării personalității individului, din punctul de vedere al cetățeanului conștient" [22]. Și cel de-al doilea principiu, este cel al responsabilității, care existent în formula actuală a științei juridice, este reconceptualizat și promovat în calitate de principiu integrator, care să genereze capacitatea de autoorganizare a sistemului dreptului în direcţia eficienţei acestuia și, în consecință, să determine starea de ordine socială prin intermediul ordinii juridice instituite. Luând în calcul abordarea tradițională a răspunderii juridice [10], [16], [92] vom da o perspectivă nouă de analiză a acesteia (H. Jonas [94] și Hayek [49]), prin dezvoltarea potențialului integrator asupra dreptului și de a indica posibilitatea schimbării modului de percepere și funcționare a sistemului

juridic în întregime. Încadrat în metodologia interdisciplinară, *principiul responsabilității* va avea următoarele carateristici:

- Principiul responsabilității are un caracter absolut;
- Principiul responsabilității are un caracter integrator;
- Principiul responsabilității este un mecanism de normare a acțiunii sociale;
- Principiul responsabilității presupune reciprocitate;
- Principiul responsabilității oferă protecție juridică personală și securitate socială.

În consecință, responsabilitatea este o trăsătură de personalitate a lui *homo juridicus* care se manifestă diferit la diferite persoane – la unele este mai bine dezvoltată, la altele mai puțin, fapt ce va determina și modul în care vor fi urmate și respectate prescripțiile cu caracter imperativ.

4.5. Revendicarea metodologiei interdisciplinare de teorie a dreptului. Pluralismul metodologic contemporan oferă o multitudine de modalități de cercetare, teorii, metode, instrumente, care pot fi utilizate în activitatea practică. În ansamblu, teoria dreptului constituie o totalitate de instrumente metodologice, ce se extind asupra persoanei, statului și dreptului, a funcționalității instituțiilor de stat și este orientată spre menținerea unui echilibru în relația dintre teorie și practică. Prin dezvoltarea dimensiunii metodologice de tip interdisciplinar, se urmărește organizarea logică a instumentarului dreptului într-o formulă rațională și optimă, eficientă în relația dintre teoria dreptului și practica juridică, în afara dimensiunii politice și ideologice. Raportată la această stare, schimbarea în știința dreptului este impusă, dar, în acelaşi timp, şi facilitată de factori de natură internă, precum și externă, cum ar fi globalizarea, dinamica proceselor sociale și fluctuațiile politice și sociale, avansarea către societatea cunoașterii, a tehnologiei și inovației, nevoia de învățare pe tot parcursul vieții ș.a.

Cu referire la metodologia științifică a dreptului, nu de puține ori a fost reiterată criza acesteia. Th. Kuhn [58] arată că toate crizele încep cu estomparea unei paradigme și se pot încheia în trei moduri: 1) ştiinţa normală se dovedeşte, până la urmă, capabilă să rezolve problema care a provocat criza; 2) problema persistă și oamenii de știință o lasă spre rezolvare generaţiei viitoare; 3) criza se poate încheia prin apariţia unei noi paradigme. Astfel, terenul pe care se dezvoltă reconstrucția paradigmatică a dreptului, prin care se urmărește depășirea crizei științei juridice și creșterea eficienței practice este cea de-a treia opțiune, profilată pe caracterul pronunțat al prezenței procesului de integrare dintre diverse domenii și al dependențelor reciproce dintre acestea [96]. În acest context, înțelegerea și explicitarea teoretică a procesului de integrare a dreptului, mecanismul prin care acesta se produce este important, de aceea metodologia interdisciplinară și urmează a fi aplicată în clarificarea instrumentelor conceptuale, ele fiind multiple (integrarea juridică, globalizarea, armonizarea, unificarea, sistematizarea, implementarea, receptarea etc.), a metodelor utile în cunoașterea și aplicarea în practică, precum și scoaterea în evidență a principiilor cunoașterii și acțiunii. Din acest context și rezultă perspectiva analizei teoretice a metodologiei interdisciplinare, construite pe concepția integrității dreptului [48], în calitate de categorie a teoriei generale a dreptului și utilizarea acestora în practica politică și juridică. În rezultat, realitatea este cea care a

pus în fața științei juridice sarcina regândirii, în termeni științifici, a proceselor de integrare, cărora este supusă și fundamentarea din perspectiva reconstrucției sale paradigmatice.

Paradigma reconstruită a dreptului integrat, fundamentată pe raportul *teorie – practică*, prin implementarea resurselor oferite de metodologia interdisciplinară, urmărește depășirea entropiei sistemului juridic, asigurarea echilibrului necesar menținerii ordinii, asigurarea echilibrului dintre persoană, stat și drept, prin concursul și implicarea activă a lui *homo juridicus*, implicare impusă de practicile existente și instituite.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Globalizarea, tehnologizarea, digitizarea etc., au impus înțelegerea și identificarea soluțiilor la problemele cu care se confruntă umanitatea prin metodologii de tip integrat, prin raportare la relațiile inter-umane, inter-domenii, inter-sociale, inter-statale etc. În contextul abandonării fragmentării, segmentării și delimitării, cercetarea realizată în prezenta lucrare, prin **rezultatele principial noi obținute**, au contribuit la elaborarea unei **direcții științifice calitativ noi în teoria generală a dreptului**, datorită fundamentării paradigmei științifice a dreptului reconceptualizat prin determinarea, modelarea și fortificarea cadrului metodologic interdisciplinar al teoriei generale a dreptului. Ca urmare a abordării convergente dintre teoria și practica juridică în condițiile actuale, a fost elucidat caracterul complex al axei de configurare *persoană – stat – drept* și determinate dimensiunile și principiile ce facilitează reconfigurarea relațiilor dintre cadrul științific și aplicativ, având ca rezultat identificarea soluțiilor de depășire a crizei științei juridice și de eficientizare a dreptului, prin fortificarea dimensiunii metodologice (generale, fundamentale și alicative) a teoriei generale a dreptului.

Ca urmare a realizării studiului arealului științific al teoriei generale a dreptului în formula complexității, exhaustivității și interdisciplinarității, apreciem ca necesară și relevantă scoaterea în evidență a următoarelor **concluzii:**

Specificând, faptul că în prezent, asistăm la o mișcare de revalorizare a dreptului și a justiției, concepută ca o componentă de reorganizare a societăților și statelor contemporane, autorul argumentează relevanța implicării și colaborării dintre domenii și dintre cercetători (Convergențe ideatice în știința juridică din spațiul românesc. În: *Dreptul românesc la 100 de ani de la Marea Unire*. București: Hamangiu 2020. pp.214-238. ISBN 978-606-27-1468-0) angajați într-un veritabil dialog al obiectivării dreptului și al formulării unei reflecții convergente, pornind de la geneza instituțiilor juridice, ajungând până la situații singulare care solicită apreciere juridică. Din aceste considerente, ***în vederea regândirii și repoziționării statutului epistemic și a granițelor disciplinare a dreptului, încadrate în realități noi*** (Argumentul interdependențelor în reconstrucția științifică a dreptului. În: *Revista de filosofie, Sociologie și științe politice*. 2019, nr.3 (181). p. 200-217. ISSN 1857-2294), ***se impune ca necesitate și utilitate practică adoptarea metodologiei interdisciplinare*** (Theorethical and practical valences of the necessity and utility of methodology of law for the law specialist. În: *Law and politology*. 2012, nr.20. pp. 24-30. ISSN 1987-5533), orientate ca finalitate spre

deschiderea de noi perspective de cercetare a dreptului contemporan, precum și depășirea crizei științei juridice (Sistematizări asupra profilului științei juridice în condiții de criză. În: *Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunii și a zonelor transfrontaliere.* Vol. XXXVI. Iași: Performantica, 2020. pp. 268-276. ISBN 978-606-685-744-4) prin fortificarea dimensiunii sale teoretico-metodologice (Capitolul I, Capitolul II (2.2)).

Ținând cont de faptul că știința dreptului, în prezent, are în față mai multe dileme – atât de natură teoretică, cât și aplicativă (Valorificarea perspectivei interdisciplinare în analiza sistemului social normativ. În: *Integrarea tradițiilor filosofice în societatea bazată pe cunoaștere*. Chișinău: Artpoligraf, 2019. pp. 241-293. ISBN 978-9975-108-75-1), în lucrare s-a acordat atenție faptului că în epoca noastră a supraregelementărilor amănunțite (De la consistență spre coerență într-o lume a supra-reglementării. În: *Filosofia și perspectiva umană*. 19 noiembrie 2015. Chișinău: UnAȘM, 2016. pp.25-37. ISBN 978-9975-933-99-5), contradictorii și grăbite, ***în epoca societății bazate pe cunoaștere și a digitizării, a interpenetrării ordinilor juridice naționale, internaționale, supraetatice etc. cunoașterea și realizarea dreptului trebuie să se impună, mai mult ca oricând, prin rigori și standarde teoretico-metodologice*** (Standards of efficiency in reconceptualizing the professionalism in law. În: *Revista Institutului Național al Justiției*. 2020, nr.3 (54), pp.39-48. ISSN 1857-2405). Raportată la această stare de lucruri, se accentuiază că metodologia dreptului devine indispensabilă în determinarea și formularea regulilor de drept, în interpretarea lor, în realizarea cercetărilor științifice juridice, în crearea unui sistem educațional juridic eficient ș.a. (Capitolul II)

Argumente ce vin în susținerea abordărilor de tip metodologic integrativ (*Cercetarea interdisciplinară ca metodologie a științelor* (Cazul filosofiei dreptului). Iași: Editura Lumen, 2007. 185 p. ISBN 978-973-1703-66-4.) pe dimensiunea cercetare, inovare și educație se regăsesc și în politicile europene, dar și printre prioritățile naționale. La nivel european, au fost depuse mai multe eforturi, orientate spre abordări integrate, ce au plasat cunoașterea în centrul preocupărilor, prin care s-a indicat că, ***în lipsa unei metodologii riguroase, este aproape imposibil a concepe, a crea norme care să reglementeze eficient și în deplină securitate realitatea socială și să fie aplicabile la complexitatea actuală, oferind soluții juridice întemeiate și aprecieri științifice pertinente*** (Rolul cunoașterii și înțelegerii în configurarea dimensiunilor paradigmatice a dreptului. În: *Tradiție și perspective în didactica modernă.* București: Editura Didactică și pedagogică, 2018. pp.65-73. ISBN 978-606-631-169-8). (Capitolul I (1.2; 1.3) și Capitolul II (2.2; 2.3))

În condițiile Republicii Moldova, ***reformele operate pe dimensiunea cercetare științifică, cu toate că a fost elaborat un cadrul legal de referință, nu s-a reușit dezvoltarea cercetărilor științifice sectoriale, crearea tradițiilor de cercetare racordate la standarde internaționale*** (Redimensionarea învățământului socioumanistic în condițiile globalizării. În: *Tendințe și perspective în didactica modernă*. București: Editura Didactică și pedagogică, 2017. pp.568-576. ISBN 978-606-31-0486-2). Această situație este determinată de faptul că implementarea triughiului cunoașterii la nivel

național a focusat sistemul educațional moldovenesc pe componenta de instruire, cea de cercetare fiind secundară. Mai mult ca atât, la nivel național, cercetarea științifică juridică, alături de alte domenii de cercetare ale socialului și umanului, este cea aflată în dezavantaj, considerându-se că există alte priorități și urgențe, cărora trebuie să li se dea prioritate. (Capitolul II și III)

În rezultat, ***identificăm cel puțin două probleme*** majore ale mediului academic, determinate de incapacitatea de a integra într-un tot unitar cele trei elemente/priorități ale *triunghiului cunoașterii* (cercetare, educație și inovație): ***una se referă la lipsa unor tradiții de cercetare și necesitatea redimensionării științei juridice actuale din perspectiva noilor realități*** (Interogații asupra dreptății din perspectiva drepturilor omului în condițiile societății globale. În: *Redimensionarea valorilor democratice în condițiile societății informaționale.* Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2018. pp. 26-44. ISBN 978-9975-3178-4-9), ***prin adaptarea și fortificarea dimensiunii sale metodologice***, aptă să răspundă problemelor cu care se confruntă statul și cetățeanul, ***alta este cea a reconceptualizării dreptului din perspectiva unei noi paradigme științifice*** (Reconceptualizarea dreptului din perspectivă paradigmatică. În: *Integrarea prin cercetare și inovare*. 10-11 noiembrie, 2020. Chișinău: USM, 2020. p.188-194. ISBN 978-9975-152-48-8). (Capitolul II (2.3), Capitolul IV (4.2, 4.3))

Astfel, evaluarea statutului epistemic al dreptului, încadrat în tabloul general al științei contemporane, denotă caracterul precar al acestuia, în condițiile în care sunt înregistrate discrepanțe dintre teoria și practica juridică (Validarea metodologiei juridice în interacțiunea dintre teoria și practica dreptului. În: *Convergențe spirituale Iași / Chișinău*. Iași 2020, nr. 16-17, p.277-288. ISSN: 2343-9661), precum și din cauza opțiunii de a menține și a aprofunda segmentarea și fragmentare, prin distincții dintre public/privat și acțiunea publică convențională. ***Reieșind din aceste delimitări, dar și din controverse înregistrate la nivel de practici juridice, știința juridică tot mai greu poate să-și demonstreze unitatea, tinzând spre bipolaritate continuă, ceea ce este contrar tendințelor de unificare și integrare la nivel de realitate*** (Nevoia de „MIT" în știința dreptului. În: *Educația din perspectiva valorilor*. Cluj Napoca: Eikon, 2018. pp. 123-129. ISBN 978-973-757-730-6). (Capitolul IV (4.1))

Elucidând controversele (De la controverse practice spre reconstrucție paradigmatică a dreptului. În: *Realități și perspective ale învățământului juridic național*. 01-02 octombrie, 2019. Chișinău: USM, 2020. pp. 75-89. ISBN 978-9975-149-80-8) ***la nivel de activitate instituțională și determinând cauzele ce au contribuit la aprofundarea crizei științei juridice, în rezultatul investigării și delimitării cadrului de referință al metodologiei interdisciplinare, s-a reușit argumentarea necesității fortificării dimensiunii metodologice a teoriei generale a dreptului*** (Noi deschideri ale teoriei dreptului: de la știință prin etică spre practică socială. În: *Educația din perspectiva valorilor*. Cluj Napoca: Eikon, 2017. pp. 116-122. ISBN 978-606-711-685-4), prin adoptarea celor mai recente tendințe din cadrul cercetărilor științifice, în conformitate cu standardele internaționale, considerând această fortificare din perspectiva unui dublu avantaj: determinarea modalităților potențiale de depășire a crizei în știința juridică prin adoptarea interdisciplinarității și, argumentarea

modalităților de reconceptualizare a paradigmei dreptului, în baza elaborării cadrului teoretic al integrării juridice, necesare și în optimizarea politicilor juridice ale statului pe dimensiunea cercetării de tip integrat și a sistemului educațional juridic național (Învățământul juridic. De la Stere la noi. În: *Revista de știință, inovare, cultură și artă „Academos”*. 2015, nr.2,. p. 25-31, ISSN 1857-0461). (Capitolul III, Capitolul IV (4.5))

Prin urmare, ***în concordanță cu creșterea rolului dreptului în cadrul diverselor nivele de organizare socială și cu cerințele înaintate de societate, prin adoptarea și fortificarea dimensiunii metodologice, se urmărește accelerarea cercetării juridice în cunoașterea proceselor complexe, asociate problemelor de interes public***. Odată cu reevaluarea fundamentelor dreptului, se oferă suport de reconfigurare a acțiunii umane (Factorul uman: garant al ordinii juridice? În: *Convergenţe spirituale Iaşi / Chişină.* Nr. 8-9, 2015, pp.352-363. ISSN 2343-966.) în practica socială și în cea de cercetare („Puterea” ştiinţei şi raţionalizarea acţiunii umane. În: *Revista de filosofie, sociologie şi ştiinţe politice.* 2012, nr.1, p.30-40. ISBN 1857-2294.), prin modelarea statutului științific al persoanei prin intermediul a două principii metodologice (raționalitate (În căutarea unei ordini juridice raționale. În: *Interacțiunea dreptului intern și dreptului internațional: provocări și soluții*. Chișinău: USM, 2015, pp.98-110. ISBN 978-9975-53-564-9.) și responsabilitate (Valorificarea rolului principiului responsabilității în reglementarea acțiunii umane. În: *Materialele Conferinței internaționale științifico-practice* „Cinci ani de la crearea Mecanismului național de Prevenire a Torturii în RM”. Chișinău, 2013, p.133-148. ISBN 978-9975-66-355-7.). În rezultat, se constată că înțelegerea naturii dreptului contemporan este realizabilă doar prin abordarea convergentă din punct de vedere intern și extern a valorii, solidarității și unității dialectice a conceptelor *persoană – stat – drept*, prin demersul specializat și cel integrat al abordării interdisciplinare (Valenţe teoretico-pragmatice ale necesitaţii si utilitarii metodologiei juridice pentru specialistul în drept. În: *Metodă şi metodologie în instruirea juridică universitară*. Chișinău: CepUSM. 2012. p.18-34. ISBN 978-9975-71-265-1). (Capitolul III; Capitolul IV (4.4))

În contextul interdependențelor dintre persoană-stat-drept, crearea unor mecanisme sociale eficiente de interacțiune, în vederea avantajului reciproc, prin actualizarea dimensiunii metodologice a dreptului se determină fundamentele, limitele, posibilitățile și rigorile teoriei generale a dreptului, capabile să utilizeze arsenalul său științific și, dintr-o perspectivă sistemică, să realizeze cercetări pertinente privind rolul persoanei în contextul societății actuale, dominate de tendințe de schimbare, transformare, tranziție. (Capitolul III (3.4) și Capitolul IV (4.5))

Ca urmare***, în scopul atingerii standardelor de competitivitate științifică la nivel național, regional și european, considerăm necesară reorientarea spre studii complexe realizate prin instrumentele oferite de metodologia interdisciplinară***, dictate de suprapuneri, interrelaționări dintre domenii de referință, sisteme distincte de drept, profesioniști ai dreptului și cetățeni, dar și revizuirea modalităților în care știința juridică se regăsește, în contextul strategiilor naționale și al politicilor de stat, în cadrul cercetării instituționalizate (Reperele constituirii unei metodologii interdisciplinare în drept. Chișinău: ArtPoligraf, 2020. 344 p. ISBN 978-9975-3462-3-8). (Capitolul IV)

Raţiunea promovării paradigmei reconceptualizate a dreptului constă în nevoia de a creşte eficacitatea şi a reduce costurile în implementarea reformelor instituţionale şi structurale repetate, dar şi pentru ***prioritizarea cercetărilor complexe şi interdisciplinare la nivel naţional, astfel încât capacităţile individuale sau instituţionale să poată fi de folos societăţii***, nu doar în raport cu sistemul educaţional, ci şi în valorificarea cunoaşterii academice în context social şi instituţional. (Capitolul IV)

Concluziile formulate se regăsesc dezvoltate şi argumentate în lucrările ştiinţifice, teoretico-metodologice şi didactice, în cadrul propunerilor şi proiectelor de cercetare instituţională implementate de autor. În temeiul acestora formulăm ***recomandări,*** care urmăresc reconceptualizarea şi fortificarea dimensiunii interdisciplinare a metodologiei în structura paradigmatică actuală a dreptului (ca etapă primară de depăşire a crizei ştiinţei juridice), prin schimbarea statutului cercetării ştiinţifice juridice la nivel naţional, precum şi creşterea vizibilităţii şi performanţei ştiinţifice la nivel local, regional şi european.

Recomandări pentru instituţii de stat:

1. Elaborarea şi implementarea unei strategii naţinale de încadrare a cercetării ştiinţifice naţionale în tendinţele ştiinţei globale inter-, multi- şi transdisciplinare, specifice societăţii bazate pe cunoaştere, astfel încât să determine dezvoltarea, la nivel naţional, a capacităţii instituţionale de cercetare şi inovare;
2. Încadrarea în politica de stat din domeniul *Cercetare şi inovare* a prevederilor cu referire la preoretizarea cercetărilor interdisciplinare, precum şi determinarea mecanismelor de creştere a gradului de eficienţă şi de implementare a rezultatelor cercetărilor ştiinţifice juridice, văzute ca un proces de valorificare practică a cunoştinţelor ştiinţifice şi ca un proces organizaţional de management al ştiinţei, necesar în luarea deciziilor cu privire la probleme publice complexe;
3. Instituirea unui mecanism clar de valorizare şi de valorificare a rezultatelor cercetărilor ştiinţifice prin platforme de dialog dintre mediul academic şi instituţiile de stat specializate, în vederea consolidării capacităţii de expertizare, avizare, interpretare etc., prin dezvoltarea unor protocoale şi standarde adecvate abordării interdisciplinare complexe şi responsabile;
4. Constituirea şi crearea, la nivel naţional, a unei baze de date a instituţiilor de cercetare cu potenţial de expertizare şi avizare, precum şi a specialiştilor, pornind de la domenii specializate până la formarea centrelor de cercetare ştiinţifică cu profil interdisciplinar;
5. Revizuirea formulei de competenţă de gestionare, monitorizare şi evaluare a cercetărilor ştiinţifice naţionale, în condiţiile în care, la moment, sunt înregistrate neclarităţi şi deficienţe de comunicare dintre cercetători, centre de cercetare şi instituţii (ANCD, ANACEC, MECC, AŞM), necesară pentru determinarea unei formule unice instituţionalizate de gestionare, evaluare, monitorizare a spaţiului ştiinţific naţional, care ar contribui la creşterea calităţii rezultatelor ştiinţifice şi a gradul de încredere al echipelor de cercetători în instituţia respectivă;

6. Revizuirea metodologiei de evaluare științifică națională prin înglobarea criteriilor și standardelor oferite de instrumentarul interdisciplinar, orientat spre creșterea valorii cercetărilor și a utilității practice a proiectelor de cercetare științifică realizate, precum și stabilirea modalităților de valorificare a cadrului științific instituționalizat în identificarea soluțiilor la probleme pe care le întâlnim la nivel național, prin avantajarea ori prioritizarea echipelor de cercetare interdisciplinară.

Recomandări mediului academic:

1. În condițiile actuale, în care universitățile au aderat la procesul Bologna, și-au asumat implementarea triunghiului cunoașterii, în vederea creșterii performanței și calității profesionale, recomandăm crearea și asigurarea unor programe de învățare cu profil metodologic interdisciplinar;
2. Pentru creșterea gradului de competitivitate și atractivitate, la nivel național și regional, se propune crearea unei platforme de colaborare cu cele mai cotate centre universitare și instituții de stat în vederea operării modificărilor la nivel de programe de formare profesională, prin implementarea bunelor practici și crearea unor platforme de instruire continuă cu profil interdisciplinar;
3. Determinarea unei politici instituționale universitare axate pe identificarea, educarea și formarea potențialului uman, a resursei umane, pregătite pentru a accede la studii doctorale, cu oferirea suportului teoretico-metodologic interdisciplinar de realizare a cercetării științifice juridice, în temeiul standardelor de științificitate. În acest sens, se recomandă valorificarea reperelor metodologice în cadrul teoriei generale a dreptului, la nivel de licență; în cadrul unui curs de metodologie a cercetării la master; și studiul aprofundat al metodologiei interdisciplinare în cadrul Școlilor doctorale;
4. Dezvoltarea opțiunii instituționale de a promova principiul unității cunoașterii juridice în calitate de proiect de fortificare a dimensiunii metodologice interdisciplinare a dreptului – atât de consultanță, cât și de cooperare interinstituțională, prin crearea unui centru-pilot de cercetare interdisciplinară a dreptului (care poate fi instituit în cadrul unei structuri de cercetare existente), care ar valorifica, din perspectivă retrospectiv-prospectivă, fundamentarea dimensiunii metodologice a cercetărilor juridice (încadrate în teze de licență, masterat, doctorat), precum și ca subdiviziune structurală specializată pe dimensiunea cercetare interdisciplinară;
5. Formarea și dezvoltarea competenței de evaluare a unor echipe la nivel instituțional, cu pregătire corespunzătoare cu privire la abordarea și cunoașterea mutațiiilor cardinale ale dreptului în condițiile societății globale, precum și a particularităților activității științifice interdisciplinare, pentru a ghida, a canaliza capacitatea instituțională de a accesa proiecte de cercetare științifică naționale și internaționale, precum și de a le implementa;
6. Conexarea mediului academic instituțional la rețele profesionale specializate pe studii interdisciplinare, comparative și complexe, recunoscute la nivel internațional, în vederea dobândirii calității de partener pentru schimburi de experiență; pentru a iniția și dezvolta proiecte comune de cercetare juridică interdisciplinară, platforme

de dialog și expertiză; pentru consultanță în vederea identificării soluțiilor eficiente cu referire la unele probleme complexe și urgente, pornind de la bunele practici aplicate deja pe plan internațional; pentru obținerea calității de experți internaționali; pentru organizarea manifestațiilor științifice comune; dar și pentru a accesa fonduri de susținere a cercetării juridice interdisciplinare.

Bibliografie

1. ARAMĂ, E. Repere metodologice pentru studierea și aplicarea dreptului. Chișinău: CEP USM, 2009. 210 p. ISBN 978-9975-70-827-2.
2. ARAMA, E., CIOBANU, R. Metodologia dreptului. Chișinău: CEP USM, 2011. 166 p. ISBN 978-9975-71-095-4.
3. ARAMĂ, E. Pledoarie în favoarea bunului simț în domeniul politic și juridic. În: Statul și dreptul între tradiție și modernitate. 28 martie 2019. Chișinău: Cartea Juridică, 2019, pp. 14-20. ISBN 978-9975-108-77-5. p. 15.
4. ARISTOTEL. Politica. Bucureşti: IRI, 2001. 522 p. ISBN 973-9437-67-4.
5. ARON R. Democrație și totalitarism. Bucureşti: ALL, 2001. 280 p. ISBN 9736843580.
6. ARSENI, A. Legitimitatea puterii de stat – fenomen complex și indispensabil societății umane contemporane. Teza de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2015. 301 p.
7. AVORNIC, Gh. Intensificarea activismului juridic al cetăţenilor prin intermediul instituției avocaturii într-un stat de drept. Teza de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2005.
8. AVORNIC, Gh. Spre un stat de drept (monografie). Chişinău: Roma Graficart, 2009. 111 p.
9. AVORNIC, Gh. Teoria generală a dreptului. Chișinău: Cartier juridic, 2004. 653 p. ISBN 9975-79-275-8.
10. BALTAG, D. Teoria răspunderii și responsabilității juridice. Chișinău: ULIM, 2007. 436 p. ISBN 978-9975-920-49-0.
11. BANU, O., CACE, S., CACE, C. [et al.] Evaluarea capacității de cercetare a instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova. Chișinău: Bons Offices, 2013, 100 p. ISBN 978-9975-80-782-1.
12. Barometrul Opiniei Publice (noiembrie 2018). [citat 02.03.2020]. Disponibil: http://ipp.md/2018-12/sondajul-sociologic-barometrul-opiniei-publice-noiembrie-2018/.
13. Barometrul opiniei publice (decembrie 2019). [citat 02.03.2020]. Disponibil: http://ipp.md/2019-12/barometrul-opiniei-publice-decembrie-2019/.
14. BĂDESCU, V.-S. Știința juridică românească și problemele ei actuale. În: Știința juridică românească și probelemele ei actuale. Studii și comunicări. 2018. p.359-397. [citat 21.08. 2019]. Disponibil: https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=792067.
15. BERGEL, J.L. Methodologie juridique. Paris: Presses Universitaires de France, 2001. 408 p. ISBN 2130516564.
16. BOBOŞ, Gh. Răspunderea, responsabilitatea şi constrângerea în domeniul dreptului. Cluj Napoca: Editura Argonaut, 1996. 178 p. ISBN 978-973-976-473-5.
17. BOCHENSKI, J. M. Ce este autoritatea? Bucureşti: Editura Humanitas, 1992. 135 p. ISBN 973-28-0273-1. p.29.

18. BOIA, L. Mitul democrației. București. Humanitas, 2003. 160 p. ISBN 973-50-0343-0.
19. BOLDUREAN, C.-M. Drept și raționalitate. București: C.H.Beck, 2007. 264 p. ISBN 978-973-115-179.
20. BUCHANAN, J.M. Limitele libertății. Între anarhie și Leviathan. Iași: Institutul European, 1997. 288 p. ISBN 973-586-038-4. p.17.
21. CAMMAILLE, J., DUMOULIN, L., ROBERT, C. Juridicizarea politicului. Iași. Institutul European, 2012. 261 p. ISBN 978-973-611-905-7. p.37.
22. CĂLINOIU, C. Raționalitatea în filosofia modern a dreptului - doctrina kantiană în dreptul românesc. În: Revista de drept și administrație publică. București, 2018, nr. 8, pp.13-22. [citat 24.03.2020]. Disponibil la https://issuu.com/eugen.cornel/docs/revista_de_drept__i_administratie_p
23. CIOBANU, R. Valorificarea rolului principiului responsabilității în reglementarea acțiunii umane. În: Materialele Conferinței internaționale științifico-practice „Cinci ani de la crearea Mecanismului național de Prevenire a Torturii în RM". Chișinău, 2013, p.133-148. ISBN 978-9975-66-355-7.
24. CIOBANU, R. Argumentul interdependențelor în reconstrucția științifică a dreptului. În: Revista de filosofie, Sociologie și științe politice. 2019, nr.3 (181). p. 200-217. ISSN 1857-2294.
25. CIOBANU, R. De la consistenţă spre coerenţă într-o lume a supra reglementării. În: Filosofia şi perspectiva umană. 19 noiembrie 2015, Chișinău: UnAȘM, 2016, p.25-37. ISBN 978-9975-933-99-5.
26. CIOBANU, R. Interogații asupra dreptății din perspectiva drepturilor omului în condițiile societății globale. În: Redimensionarea valorilor democratice în condițiile societății informaționale. Chișinău: USM, pp.26-44. ISBN 978-9975-3178-4-9.
27. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova: nr. 259-XV din 15.07.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.07.2004, nr. 125-129, art. 663. [citat 20.04.2019]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=107692&lang=ro.
28. Codul educației al Republicii Moldova: nr. 152 din 17.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 24.10.2014, nr. 319-324 art. 634. [citat 20.04.2019]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro.
29. COJOCARU, V. Evoluția și importanța metodologiei juridice. În: Metodă și metodologie în instruirea juridică universitară. Chișinău: CEP USM, 2012, 200 p. ISBN 978-9975-71-265-1.
30. COJOCARU, I., COJOCARU Ir. Spațiul european de cercetare și știința deschisă – prioritățile științei europene. [citat 02.04.2020]. Disponibil: https://idsi.md/files/Colocviu_Evrika_Ig_Cojocaru-I_Cojocaru_2016.pdf.
31. COSTACHI, GH. Statul de drept: între teorie şi realitate. Chișinău, 2000. 243 p.
32. COTOROBAI, M. Realizarea prevederilor Declarației universale a Drepturilor Omului în RM. În: Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății

informaționale. 13-14 decembrie 2018. Chișinău: USM, 2019, p. 23-27. ISBN 978-9975-108-88-1.
33. CRAIOVAN, I. Complexitate și simplificare în drept. În: Simplificarea – imperativ al modernizării și ameliorării calității dreptului. 17 aprilie 2015. București: ICJ, 2015, pp.254-264. [citat 17.04.2017]. Disponibil: http://www.icj.ro/Volum-2015.pdf.
34. CRAIOVAN, I. Metodologie juridică. București: Univers Juridic, 2005. 256 p. ISBN 973-8446-59-7.
35. CRAIOVAN, I. Un posibil ghid pentru cercetarea științifică în domeniul dreptului. București: Pro universitaria, 2013. 293 p. ISBN 978-606-647-791-8.
36. DAHL, R. Poliarhiile. Participare şi opoziţie. Iaşi: Institutul European, 2000. 264 p. ISBN 973-611-071-0.
37. DEACON, Șt. Instituții politice. Bucureşti: C.H.Beck, 2017. 330 p. ISBN 978-606-18-0720-8. pp. 103-104.
38. DEL VECCHIO, G. Lecții de filosofie juridică. București: Europa Nova, 1994. 352 p. ISBN 973-95722-1-9.
39. DELNOY, P. Elements de methodologie juridicque. Bruxelles: Larcier, 2006. 440 p. ISBN 978-2-8044-2340.
40. DUȚU, M. Dreptul: între ipostaze teoretice și avatarurile mondializării. Bucureşti: Editura Academiei Române: Universul Juridic, 2014. 280 p. ISBN 978-973-27-2496-5. p. 15.
41. DUȚU, M. Dezvoltarea științei și culturii juridice românești în ultimul secol. În: Studii și cercetări juridice. 2018, nr. 1, anul 7 (63), pp. 17-59. [citat 02.05.2019]. Disponibil: http://www.rscj.ro/SCJ-1-2018.pdf.
42. DWORKIN, R. Drepturile la modul serios. Chișinău: ARC, 1998. 339 p. ISBN 9975-61-070-6.
43. Foaia națională de parcurs pentru integrarea RM în Spaţiul european de cercetare pe anii 2019-2021 şi a Planului de acţiuni din 08.11.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 11.01.2019, nr.6-12, art.2. [citat 21.04.2020]. Disponibil: http://ancd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Foaia%20Nationala%20de%20parcurs%20a%20RM.pdf.
44. GRAMA, D. Tendințele evoluției doctrinelor juridice în Moldova. Bucureşti: Actami, 2000, 272 p. ISBN 973-9300-31-6.
45. GRECU, R. Apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului – vector al politicii penale în epoca globalizării. În: Statul și dreptul între tradiție și modernitate. 28 martie 2019. Chișinău: USM, 2019, pp.30-38. ISBN978-9975-108-77-5.
46. GUCEAC I. Omul, societatea, statul categorii constituționale perene. București: Editura Univers Juridic. 2017, 220 p.
47. GUCEAC, I. Metamorfoza statului contemporan în era globalizării. În: Statul și dreptul între tradiție și modernitate. 28 martie 2019. Chișinău: Cartea Juridică, 2019, pp.38-45, ISBN 978-9975-108-77-5. p.38-40;

48. HALL, J. Integrative Jurisprudence. In: Hastings Law Journal. 1976, vol.27. pp.779 - 792. ISSN 0017-8322. [citat 16.02. 2020]. Disponibil: https://repository.uchastings.edu/hastings_law_journal/vol27/iss4/1/.
49. HAYEK, F. A. Drept, legislaţie şi libertate. O nouă formulare a principiilor liberale de justiţie şi economie politică. Iaşi: Editura Universităţii „Al. Ioan Cuza", 2014. 589 p. ISBN 978-973-703-904-0.
50. HEGEL, G.W.F. Principiile filosofiei dreptului. Bucureşti: Univers Enciclopedic, 2015. 334 p. ISBN 978-606-704-147-7.
51. HOBBES, Th. Leviatanul sau materia, forma și puterea unei comunități ecleziastice și civile. București: Herald, 2017. 544 p. ISBN 594-841-724-019-8.
52. HUMA, I. Cunoaștere și interpretare în drept. București: Editura Academiei Române, 2005. 134 p. ISBN 973-27-1197-3.
53. ILIESCU, A.P., SOCACIU, E. M. (coord) Fundamentele gândirii politice moderne. Iași: Polirom, 1999. 296 p. ISBN 973-683-243-0. p.9.
54. ISAAC, J. Democraţia în vremuri întunecate. Iaşi: Polirom, 2000, p. 253. ISBN 973-683-435-2.
55. KANT, I. Critica raţiunii practice. Bucureşti: Univers Enciclopedic, 2010. 286 p. ISBN 978-606-816-231-7.
56. KANT, I. Scrieri moral-politice. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1991, 494 p. ISBN 973-44-0071-1.
57. KELSEN, H. Teoria pură a dreptului. București: Humanitas, 2000. 424 p. ISBN 973-50-0113-6.
58. KUHN, Th. Structura revoluțiilor științifice. București: Humanitas, 2008. 280 p. ISBN 978-973-50-2030-9.
59. LAPIERRE, J.-W. Viața fără stat? Iași: Institutul European, 1997. 311 p. ISBN 973-586-017-1. p.219.
60. MALAURIE, Ph. Antologia gândirii juridice. București: Editura Humanitas, 1996. 373 p. ISBN 973-28-0783-0.
61. MANENT, P. O filosofie politică pentru cetățean. București: Humanitas, 2001. 333 p. ISBN 973-50-0548-4.
62. MANOLESCU M. Știința dreptului și artele juridice. București: Continent XXI, 1993, 112 p. ISBN 973-95459-0-4.
63. MIHAI, Gh. Inevitabilul drept. Bucureşti: Lumina Lex, 2002, 328 p. ISBN 973-588-414-3.
64. MIHAI, Gh., MOTICA, R. Fundamentele dreptului. Teoria si filosofie dreptului. București: All Beck. 1997, 247 p. ISBN 973-571-213-x.
65. MONTESQUIEU, Gh. Despre spiritul legilor. București: Antet, 2011. 312 p. ISBN 978-973-636-447-1.
66. NEGRU, A. Consolidarea justiţiei în statul contemporan democratic. Chișinău: Sirius, 2012. 240 p. ISBN 978-997357-039-8.
67. NEGRU, B. Realizarea dreptului: probleme teoretice și practice. În: Administarea publică. 2016, nr.1, p.38-50. [citat 23.02.2018]. Disponibil: http://aap.gov.md/files/publicatii/revista/articole/89/ro/Negru.pdf.

68. NEGRU, A. Rolul justiției în procesul edificării și valorificării unui regim politic democratic. În: Statul și dreptul între tradiție și modernitate. 28 martie 2019. Chișinău: Cartea Juridică, 2019, pp. 45-56. ISBN 978-9975-108-77-5. p.47-48.
69. NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINA, A., et al. Constituția Republicii Moldova: Comentariu. Chișinău: ARC, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0. p.23.
70. NEMO, F. Ce este Occidentul? Chișinău: Cartier, 2008, 157 p. ISBN 978-9975-79-426-8.
71. POPA, N. Consideraţii privind sistemul ştiinţelor juridice şi rolul teoriei generale a dreptului. [citat 14.06.2018]. Disponibil: http://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2007/RSJ1/A01PopaNicolae.pdf.
72. POPESCU, S., ILIESCU, D. Probleme actuale ale metodologiei juridice. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1979. 156 p.
73. Programul Cadru 7 (PC7) al UE pentru cercetare, dezvoltare tehnologică și activităţi demonstrative (2007-2013). [citat 02.12.2017]. Disponibil: https://ec.europa.eu/research/fp7/pdf/fp7-brochure_ro.pdf.
74. RAWLS, J. O teorie a dreptății. Iași: Editura Universității Al. I. Cuza, 2011. 534 p. ISBN 978-973-640-654-6.
75. RENAUT, A. Era individului. Iași: Institutul European. 1998. 367 p. ISBN 973-586-164-x.
76. Rezoluția din 12 mai 2011. În: Jurnal Oficial al Uniunii Europene (JO C 377 E), 7.12.2012, p. 108. [citat 22.08.2019].Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:377E:FULL&from=MT.
77. Rezoluția din 16 iunie 2010. În: Jurnal Oficial al Uniunii Europene (JO C 236 E), 12.8.2011, p. 57. [citat 20.08.2019]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2011:236E:FULL&from=EL.
78. Rezoluția din 21 noiembrie 2013. Jurnal Oficial al Uniunii Europene (JO C 436), 24.11.2016. [citat 22.08.2019].Disponibil: https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/83aea4a3-6bff-11e3-9afb-01aa75ed71a1/language-ro.
79. Rezoluția din 22 mai 2008. În: Jurnal Oficial al Uniunii Europene (JO C 279 E), 19.11.2009, p. 65. [citat 19.08.2019]. Disponibil: https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ede13395-4dfc-46e1-9953-dd0694b76a10/language-ro.
80. Rezoluția din 26 octombrie 2011. Jurnal Oficial al Uniunii Europene (JO C 131 E), 8.5.2013, p. 80. [citat 22.08.2019].Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2013:131E:FULL&from=CS.
81. Rezoluția din 27 septembrie 2011. În: Jurnal Oficial al Uniunii Europene (JO C 56 E), 26.2.2013, p.1. [citat 20.08.2019].Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2013:056E:FULL&from=SL.
82. Rezoluția din 6 iulie 2016. Jurnal Oficial al Uniunii Europene (JO C 101), 16.03.2018. [citat 23.08.2019]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2018:101:FULL&from=IT.

83. Rezoluția Parlamentului European din 11 noiembrie 2010. În: Jurnal Oficial al Uniunii Europene (JO C 74 E), 13.3.2012, p. 11. [citat 22.08.2019].Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2012:074E:FULL&from=EN.
84. ROUSSEAU, J. J. Contractul social. Bucureşti: Mondero, 2007. 155 p. ISBN 978-973-9349-83-3.
85. ROVENŢA - FRUMUȘANU, D. Semiotica discursului ştiinţific. Bucureşti: Editura Ştiinţifică, 1995. 254 p. ISBN 973-44-0151-3. p. 3-11.
86. SADOVEI, N. Efectele globalizării asupra terminologiei juridice naționale. În: Statul și dreptul între tradiție și modernitate. 28 martie 2019. Chișinău: Cartea Juridică, 2019, pp.56-62. ISBN 978-9975-108-77-5.
87. SMOCHINA A. Istoria universală a statului și dreptului. Chișinău: F.E.-P Tipografia centrală. 2013. 552 p.
88. STERE, C. Evoluţia individualităţii și noţiunea de persoană în drept. Iași: Tipografia H. Goldner, 1897.
89. SUPIOT, A. Homo juridicus. Bucureşti: Rosetti Educational, 2011. 334 p. ISBN 978-973-7881-73-1.
90. ZAHARIA, R., BRĂILEAN, T. Uniunea europeană și economia globală. Suport de curs. Iași: Universitatea „Al. Ioan Cuza”. [citat 19.03.2020]. Disponibil: http://www.cse.uaic.ro/_fisiere/Documentare/Suporturi_curs/I_Uniunea_Europeana_si_economia_globala.pdf.
91. НЕРСЕСЯНЦ, В. С. (отв. редактор). История политических и правовых учений. Москва: НАУКА, 2004. 944 p. ISBN 5-89123-748-2. [citat 27.09.2018]. Disponibil: http://library.khpg.org/files/docs/1380635715.pdf.
92. БРАТУСЬ, С.Н. Юридическая ответственность и законность: (Очерк теории). Москва: Издательство Городец-издат, 2001. 202 с. ISBN 5-9268-0030-3.
93. ДАРЕНДОРФ, Р. Размышления о революции в Европе. Москва: Издательство Ад Маргинем, 1998. 272 с. ISBN 5-88059-046-1.
94. ЙОНАС, Г. Принцип ответственности. Опыт этики для технологической цивилизации. Москва: Айрис-пресс, 2004. 480 с. ISBN 5-8112-0625-9.
95. КЕРИМОВ, А. Д. Теория и практика демократии. В: Russian journal of legal studies. 2015, nr. 2 (3). [citat 09.02.2016]. Disponibil: file:///C:/Users/User/Downloads/N3A10.pdf.
96. ЛУКАШУК, И.И. Глобализация, государство, право, XXI век. Москва: Издательство Спарк, 2000. 261 с. ISBN 5-88914-148-1.
97. СОШНИКОВОЙ, Т. А. (ред.). Взаимодействие права и морали. Москва: Издательство Московского гуманитарного университета, 2014. 262 с. ISBN 978-5-98079-984-7.

ADNOTARE

CIOBANU Rodica. ***Metodologia interdisciplinară în reconstrucția paradigmatică a dreptului.***
Teză de doctor habilitat în drept la speciaitatea 551.01 - Teoria generală a dreptului, Chișinău,2021.

Structura tezei este constituită din: *Introducere,* patru capitole, *Concluzii generale și recomandări, Bibliografie* din 553 titluri, 4 anexe, 352 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 69 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: metodologie interdisciplinară, paradigmă științifică, teoria dreptului, practică juridică, interdependențe disciplinare, sistem juridic, ordine juridică, legitimitate, autoritate, stat de drept, democratizare, persoană, criza științei juridice.

Scopul tezei: Reconceptualizarea statutului epistemic al dreptului, în condițiile standardelor actuale, printr-o perspectivă convergentă a teoriei și practicii juridice, în vederea determinării, modelării și fortificării fundamentelor metodologice interdisciplinare ale teoriei generale dreptului, care ar contribui la identificarea modalităților ce înlesnesc depășirea crizei științei juridice.

Obiectivele tezei: Fundamentarea teoretico-metodologică a interdisciplinarității dreptului în contextul tabloului științific contemporan; Demonstrarea necesității teoretico-practice a reconstrucției paradigmatice a dreptului, prin adoptarea metodologiei interdisciplinare în cadrul preocupărilor teoriei generale a dreptului; Conceptualizarea priorităților de realizare a cercetărilor științifice juridice naționale instituționale; Evaluarea cadrului național de reglementare a cercetării științifice raportat la standardele epistemice actuale; Investigarea caracterului integru al dreptului prin determinarea dependențelor interdisciplinare și a gradului de compatibilizare a teoriei dreptului cu practica juridică; Configurarea naturii interdisciplinare, complexe și multivalente a teoriei generale a dreptului, în temeiul relației dintre persoană-stat-drept; Elaborarea modelului paradigmei reconceptualizate a dreptului, în temeiul adoptării metodologiei interdisciplinare; Identificarea dimensiunilor prioritare ale metodologiei interdisciplinare a dreptului; Formularea principiilor metodologice ale paradigmei interdisciplinare a dreptului.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute rezidă în realizarea unui studiu amplu privind reconstrucția paradigmatică a dreptului prin reconceptualizarea cadrului disciplinar al teoriei generale a dreptului, în vederea fortificării dimensiunii sale metodologice, prin adoptarea interdisciplinarității ce ar contribui la depășirea crizei științei juridice și ar determina dezvoltarea liniară în condițiile actuale. Originalitatea tezei constă în dezvoltarea unui nou cadru de valorificare problematică a teoriei dreptului, care este racordat la tendințele majore ale științei postmoderne – cadrul paradigmatic multi-, inter- și transdisciplinar.

Rezultatele științifice principial noi ce contribuie la soluționarea unei probleme științifice constă în fundamentarea reconceptualizării paradigmei științifice a dreptului prin aplicarea metodologiei interdisciplinare asupra convergenței dintre teoria și practica juridică, ceea ce a contribuit la elucidarea caracterului complex al axei de configurare *persoană-stat-drept*, determinând stabilirea dimensiunilor și principiilor de reconfigurare a relațiilor dintre cadrul epistemic și pragmatic, în vederea identificării soluțiilor de eficientizare a dreptului și de depășire a crizei științei juridice prin fortificarea dimensiunii metodologice (generale, fundamentale și alicative) a teoriei generale a dreptului.

Valoarea teoretică a tezei constă în profilarea paradigmei interdisciplinare în temeiul dimensiunilor prioritare ale dreptului și a principiilor metodologice actuale, indicând platforma de apropiere dintre teoria și practica juridică, precum și determinarea căilor și modalitățile de depășire a crizei științei juridice, ca etapă primară în depășirea crizei dreptului, prin modelarea și fortificărea fundamentelor metodologice interdisciplinare ale teoriei generale a dreptului.

Valoarea aplicativă a tezei se relevă pe două dimensiuni: una vizează crearea unui suport metodologic solid pentru cercetarea științifică juridică și a unei platforme de dialog interdisciplinar; alta este centrată pe reactualizarea rolului activ al persoanei în formula actuală a statului de drept și în știința juridică.

Implementarea rezultatelor cercetării. Rezultatele lucrării au fost prezentate la multiple foruri științifice, implementate în 2 proiecte de cercetare, valorificate într-un proiect științific în derulare, reflectate în comunicări la conferințe naționale și internaționale. Totodată, ele sunt utilizate în procesul didactic al instituțiilor de învățământ superior, în cadrul activității instituțiilor statale, în vederea elaborării strategiilor de cercetare, a planurilor de acțiuni, a programelor și proiectelor de cercetare.

АННОТАЦИЯ

ЧОБАНУ Родика «*Междисциплинарная методология парадигматической реконструкции права*». Диссертация на соискание степени доктора хабилитата. Кишинев, 2021.

Структура диссертации включает**:** *Введение,* четыре главы*, Общие выводы и рекомендации, Библиографию* из 553 наименований, 4 приложения, 352 страниц основнго текста. Результаты исследования опубликованы в 69 научных работах.

Ключевые слова: междисциплинарная методология, научная парадигма, теория права, юридическая практика, взаимозависимость дисциплин, юридическая система, законный порядок, законность, власть, правовое государство, демократизация, кризис юридической науки.

Область исследования: Общая теория права.

Цель диссертации состоит в переосмыслении эпистемологического положения права в условиях актуальных стандартов, с учетом перспективы схождения юридической теории и практики в плане определения, моделирования и укрепления междисциплинарного методологического фундамента, в контексте общей теории государства и права, то есть основы, которая бы способствовала идентификации особенностей, способствующих преодолению кризиса юридической науки. Для достижения данной цели были сформулированы следующие **задачи:** Теоретико-методологическое обоснование междисциплинарной сути права; Демонстрация теоретической и практической необходимости парадигматической реконструкции права путем использования междисциплинарной методологии в рамках общей теории права; Осмысление приоритетов в сфере реализации национальных юридических исследований; Оценка состояния национальной регламентации научных исследований, соответствующих актуальным эпистемологическим стандартам; Исследование характера права через определение интердисциплинарных зависимостей и степени соответствия теории права юридической практике; Очерчивание междисциплинарной, комплексной и поливалентной природы общей теории права по оси личность-государство-право; Разработка модели парадигмы реконцептуализации права на базе использования интердисциплмнарной методологии; Идентификация приоритетных направлений междисциплинарной методологии права; Формулирование методологических принципов междисциплинарной парадигмы права.

Научная новизна выражается в глубоком анализе, предусматривающего реконструкцию права путем изменения структуры общей теории права, с целью ее укрепления и для преодоления кризиса юридической науки и обеспечения ее развития. Научная оригинальность диссертации состоит в разработке новой системы ценностей в теории права, которая связана с преобладающими тенденциями современной науки в сфере интер-, мульти- и трансдисциплинарности.

Принципиально новые результаты исследования, способствующие решению научной проблемы, состоят в обосновании реконцептуализации научной парадигмы права через применение междисциплинарной методологии в сфере конвергенции между теорией и практикой юриспруденции, что необходимо для внесения ясности в вопрос о комплексном характере соотношения личность-государство-право, об определении нового объема и принципов отношений между познавательным и прагматическим планами. Они также необходимы для повышения эффективности и преодоления кризиса юридической науки через создание новой методологической базы общей теории права с учетом фундаментального и апликативного аспектов.

Теоретическая значимость состоит в парадигматической перестройке права, при содействии междисциплинарной методологии, а также определение путей и способов преодоления кризиса юридической науки как первичного этапа преодоления кризиса права путем моделирования и укрепления междисциплинарных методологических основ общей теории права.

Прикладная ценность раскрывается в двух измерениях: диссертация призвона создать прочную методологическую поддержку для юридических научных исследований и междисциплинарную диалоговую платформу; и обновление активной роли человека в действующей формуле верховенства права и в юридической науке.

Внедрение результатов исследований. Результаты представлены на научных форумах, реализованы в 2 исследовательских проектах, используются в текущем научном проекте, отражены в сообщениях на национальных и международных конференциях, они используются в дидактическом процессе высших учебных заведений, в рамках деятельности государственных учреждений для разработки исследовательских стратегий, планов действий, исследовательских программ и проектов.

ANNOTATION

CIOBANU Rodica. ***Interdisciplinary methodology in the paradigmatic reconstruction of law.***
Thesis of doctor habilitate in law at the specialty 551.01 - General theory of law, Chisinau, 2021.

The structure of the thesis: *Introduction*, four chapters, *General conclusions and recommendations*, *Bibliography* of 553 titles, 4 annexes, 352 pages of basic text. The results obtained are published in 69 scientific papers.

Keywords: interdisciplinary methodology, scientific paradigm, law theory, legal practice, disciplinary interdependencies, the legal system, legal order, legitimacy, authority, rule of law, democratization, human being, the crisis of legal science.

The thesis aims to re-conceptualize the epistemic status of law, under the current standards, through a convergent perspective of law theory and practice, to identify, establish and strengthen the interdisciplinary methodological framework of the general theory of law, which may help to identify the possible solutions to overcome the crisis in law science.

The thesis objectives: To substantiate the theoretical-methodological framework of the interdisciplinarity of law in the context of the contemporary scientific situation; To prove the theoretical-practical need of the paradigmatic reconstruction of law, implying the interdisciplinary methodology within the concerns of the general theory of law; To conceptualize the priorities in conducting legal scientific research at national and institutional level; To assess the national regulatory framework for scientific research in relation to current epistemic standards; To analyze the integrity of law by identifying the interdisciplinary dependencies and the degree of compatibility of law theory with legal practice; To configure the interdisciplinary, complex and multivalent nature of the general theory of law, based on the relationship between person-state-law; To develop a model of re-conceptualized paradigm of law, based on the adoption of the interdisciplinary methodology; To identify the main dimensions of the interdisciplinary methodology of law; To formulate the methodological principles of the interdisciplinary paradigm of law.

The novelty and scientific originality of the results lie in the comprehensive study on the paradigmatic reconstruction of law by conceptualizing the research framework of the general theory of law, to strengthen its methodological dimension, by adopting an interdisciplinary approach that may overcome the crisis of legal science and lead to a continuous development under current conditions. The originality of the thesis consists in development of a new framework for the study of the theory of law, linked to the major trends of postmodern science - the multi-, inter- and transdisciplinary paradigmatic framework.

The main scientific results that help to solve the scientific problem consist in substantiating the reconceptualization of the scientific paradigm of law by applying the interdisciplinary methodology on convergence between legal theory and practice, which contributed to frame the complex character of the *person-state-law* axis, determining the reconfiguration dimensions and principles of the relations between epistemic and pragmatic framework, in order to identify effective law solutions and overcoming the legal science' crisis by strengthening the methodological dimension (general, fundamental and applicative) of the general theory of law.

The theoretical significance of the research consists in shaping the interdisciplinary paradigm based on the priority dimensions of law and current methodological principles, indicating the platform of rapprochement between legal theory and practice, as well as determining ways and means to overcome the crisis of legal science, as a primary step in overcoming the law crisis, by modeling and strengthening the interdisciplinary methodological foundations of the general theory of law.

The applicative value of the thesis is framed by two dimensions: one aims at creating a solid methodological support for the legal scientific research and an interdisciplinary platform for dialogue; another one focuses on updating the active role of human being in the current formula of the rule of law and legal science.

The implementation of the research results. The research results were presented at multiple scientific forums, implemented within 2 institutionalized scientific research projects, capitalized in an ongoing project, used in presentations at the national and international conferences. Additionally, the results are used in teaching process of higher education institutions, within the activity of relevant state institutions, to develop research strategies, action plans, research programs, and projects.

CIOBANU RODICA

METODOLOGIA INTERDISCIPLINARĂ ÎN RECONSTRUCȚIA PARADIGMATICĂ A DREPTULUI

Specialitatea 551.01 – Teoria generală a dreptului

Rezumatul tezei de doctor habilitat în drept

Aprobat spre tipar: 29.04.2021
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 3

Formatul 60x84 1/16
Tiraj 50 ex
Comanda nr.190233

Centrul Editorial-Poligrafic Artpoligraf
Chișinău, str. B. Bodoni 59
info@artpoligraf.md